

Barbara Łabęcka

NOWE Ponad słowami

**Program nauczania języka polskiego
w liceum ogólnokształcącym i technikum
od roku szkolnego 2024/2025**

Nowa Era 2024

Spis treści

I. Charakterystyka programu nauczania	3
II. Cele kształcenia	6
III. Treści nauczania	10
IV. Procedury osiągania celów kształcenia	40
V. Zakładane osiągnięcia ucznia	46
VI. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia	55
VII. Materiały dydaktyczne	61
Załącznik	64

I. Charakterystyka programu nauczania

Podstawą programu nauczania *NOWE Ponad słowami* są założenia zawarte w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej dla liceum ogólnokształcącego i technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (DzU z 2.03.2018 r., poz. 467) oraz zmiany z 2024 r., wynikające z uszczuplonej podstawy programowej..

Program jest przeznaczony do nauczania przedmiotu *język polski* na III etapie edukacyjnym w liceum i technikum w zakresie podstawowym oraz rozszerzonym.

Realizacja programu zaplanowana jest zgodnie z ramowym planem nauczania, według którego na naukę języka polskiego w liceum i technikum przewidziano w całym okresie nauczania 16 godzin dla zakresu podstawowego i dodatkowych 8 godzin dla zakresu rozszerzonego. W przypadku liceum w każdym tygodniu zaplanowano 4 godziny na poziomie podstawowym i 6 godzin na poziomie rozszerzonym, natomiast w technikum ostateczne ustalenia dotyczące rozkładu godzin pozostają w gestii dyrektora szkoły.

Założeniem programu jest takie zaprojektowanie działań nauczyciela i czynności uczniów, aby ich efektem był świadomy i krytyczny odbiór dzieł literackich, a także ich interpretacja w różnych kontekstach. Szczególne znaczenie dla rozwoju kompetencji interpretacyjnych ma zintegrowanie kształcenia literackiego i kształcenia językowego. Czytanie dzieł ma prowadzić do rozwoju osobowego nastolatków, a rozumienie tekstów kultury ma służyć kształtowaniu więzi społecznych i przekazywaniu doświadczeń między pokoleniami. Wiedza o literaturze i kompetencja czytelnicza będą skutkowały umiejętnością funkcjonowania w kulturze i twórczym kształtowaniem własnego życia. W programie położono też nacisk na samokształcenie, które ma być kluczem do sukcesu w karierze zawodowej. Uczeń powinien wykorzystywać metodę projektu w przygotowaniu i prezentowaniu swoich zainteresowań, wykorzystywać multimedialne źródła informacji, dokonując ich krytycznej oceny.

W duchu podstawy programowej przy opracowywaniu programu przyjęto następujące założenia:

- Układ treści nauczania i porządek poznawania dzieł literackich ma odzwierciedlać proces historycznoliteracki, uczeń ma zrozumieć podstawy periodyzacji literackiej, usytuować utwory w poszczególnych okresach.

- Teksty literackie będą interpretowane w różnych kontekstach, w tym w kontekście historycznoliterackim, historycznym, politycznym, kulturowym, filozoficznym, biograficznym, mitologicznym, biblijnym w celu ukazania złożoności zjawisk w kulturze.
- Elementem edukacji medialnej będą wybrane filmy, spektakle teatralne, piosenka aktorska reprezentatywne dla kultury wysokiej i kultury popularnej.
- Wybór tekstów kultury współczesnej (literatury, filmów, malarstwa, grafik) ma stanowić przejaw ciągłości kulturowej na przestrzeni wieków i nawiązywać do zainteresowań nastolatków.
- Przez cały cykl kształcenia rozwijane będą umiejętności retoryczne uczniów, zarówno w analizie wypowiedzi literackich i nieliterackich, jak i w tworzeniu wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym.
- Wiedza o języku będzie wykorzystywana w odczytaniu sensów zawartych w strukturze głębokiej tekstów, w redagowaniu różnych form wypowiedzi, w rozumieniu przebiegu historycznych procesów językowych i ich śladów we współczesnej polszczyźnie.
- Ważnym celem kształcenia językowego jest przygotowanie ucznia do posługiwania się językiem w wielu sytuacjach społecznych, rozwijanie świadomości językowej oraz kompetencji komunikacyjnej.

Opracowanie koncepcji programowej zostało poprzedzone badaniami przeprowadzonymi przez Wydawnictwo Nowa Era wśród nauczycieli języka polskiego. W efekcie zdiagnozowania głównych problemów edukacyjnych w programie *NOWE Ponad słowami* postanowiono wyraźnie oddzielić twórczość dawną od współczesnej, aby ułatwić uczniom przyporządkowanie poszczególnych autorów do właściwych epok. Poza tym założono przystępne przedstawienie wiedzy o epoce, by umożliwić uczniom lepsze zrozumienie utworów i ich odczytanie w kontekście macierzystym, historyczno-społecznym oraz artystycznym.

Ze względu na potrzebę zachowania spójności programowej II i III etapu edukacyjnego nauczyciel w szkole ponadpodstawowej będzie odwoływał się do wiedzy i umiejętności, które uczeń zdobył na wcześniejszych etapach edukacyjnych. Teksty

obowiązkowe poznane w szkole podstawowej będą ważnym kontekstem literackim nowych lektur.

Głównym celem programu *NOWE Ponad słowami* jest wyposażenie ucznia w wiedzę i umiejętności, które nie tylko umożliwią mu pomyślne zdanie egzaminu maturalnego, lecz także pozwolą na aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i kulturalnym oraz efektywne rozwijanie kariery zawodowej. Będzie to możliwe dzięki uwzględnieniu w programie nauczania umiejętności ponadprzedmiotowych, takich jak argumentowanie, wnioskowanie, wyrażanie sądów, prezentowanie twórczości własnej, porozumiewanie się w różnych sytuacjach komunikacyjnych, dokonywanie selekcji, syntezy oraz wartościowania informacji oraz skutecznego wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnej do prezentacji indywidualnych i grupowych rozwiązań problemów.

II. Cele kształcenia

Podstawa programowa zakłada, że uczeń traktowany jest jako podmiot procesu nauczania i wychowania, szkoła ponadpodstawowa pomaga mu zdobyć wiedzę i rozwinąć umiejętności oraz kształtuje postawy w duchu wartości. W ciągu całej edukacji polonistycznej cele zasadnicze są identyczne – mówienie, czytanie, pisanie w języku ojczystym oraz znajomość literatury. Na każdym etapie kształcenia zostały jednak wyodrębnione cele specyficzne ze względu na fazę rozwoju intelektualnego i emocjonalnego. Na III etapie uczeń jest uczestnikiem procesów komunikacyjnych i świadomym odbiorcą kultury.

Podstawa programowa do języka polskiego zawiera cztery zasadnicze cele kształcenia będące jednocześnie **wymaganiami ogólnymi**. Wyznaczają one kierunki pracy nauczyciela realizującego program *Nowe Ponad słowami*.

W ramach **kształcenia literackiego i kulturowego** nauczyciel

1. będzie kształtował dojrzałość intelektualną, emocjonalną i moralną uczniów;
2. ukaże historię literatury i dziejów kultury jako proces, a także omówi rolę czynników wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na ten proces;
3. uświadomi konieczność zachowania i rozwoju literatury i kultury w życiu jednostki oraz społeczeństwa;
4. wskaże sposoby rozróżniania kultury wysokiej i popularnej oraz dostrzeganie związków między nimi;
5. sprawdzi znajomość wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz rozwinie umiejętność mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii;
6. ukształtuje różnorodne postawy czytelnicze: od spontanicznego czytania do odbioru opartego na podstawach naukowych;
7. rozwinie umiejętności czytania, analizowania i interpretowania literatury oraz innych tekstów kultury, a także rozpoznawania ich wzajemnej korespondencji;
8. rozwinie umiejętność świadomego odbioru utworów literackich i tekstów kultury na różnych poziomach: dosłownym, metaforycznym, symbolicznym, aksjologicznym.

9. przedyskutuje rolę mediów oraz ich wpływ na zachowania i postawy ludzi, a także nauczy krytycznego odbioru przekazów medialnych oraz świadomego korzystania z nich;
10. będzie dążył do kształtowania systemu wartości na fundamencie prawdy, dobra i piękna oraz szacunku dla człowieka;
11. rozwinie umiejętność rozpoznawania i wartościowania postaw budujących szacunek dla człowieka (np. wierność, odpowiedzialność, umiar) oraz służących budowaniu wspólnot: państwowej, narodowej, społecznej (np. patriotyzm, sprawiedliwość, obowiązkowość, szlachetność, walka, praca, odwaga, roztropność).

Tradycję i kulturę polską pokazano na szerokim tle kultury europejskiej, przedstawiono powiązania między arcydziełami powstałymi w innych krajach z dokonaniem polskich twórców. W ramach kształcenia umiejętności wnikliwego odbioru tekstów kultury duży nacisk położono w programie na takie ich zestawianie, aby uczeń mógł dostrzec powiązania intertekstualne, biorąc pod uwagę zawartość ideową, konwencję epoki lub stylistykę i genologię. Celem działań nauczyciela będzie wychowanie młodego człowieka wrażliwego na literaturę i świadomie odbierającego różne formy kultury wysokiej i popularnej.

W ramach **kształcenia językowego** nauczyciel

1. pogłębi funkcjonalną wiedzę z zakresu nauki o języku;
2. rozwinie umiejętności komunikacyjne, pogłębi stosowne wykorzystanie języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
3. uświadomi przydatność wiedzy o języku w odczytaniu sensów zawartych w strukturze głębokiej tekstów literackich i nieliterackich;
4. nauczy świadomego użytkowania języka i będzie formował odpowiedzialność za własne zachowania językowe;
5. uwrażliwi na piękno mowy ojczystej, zadba o rozwój kultury językowej, będzie doskonalił umiejętność posługiwania się poprawną polszczyzną.

Głównym celem edukacji językowej jest wdrożenie uczniów do posługiwania się poprawną polszczyzną. Środkiem wiodącym do celu będzie usystematyzowana wiedza o języku w zakresie gramatyki i pisowni. Ponadto uczeń ma poznać i stosować zasady

etykiety językowej oraz etyki wypowiedzi, unikając agresji i manipulacji, wykorzystując język jako narzędzie do łagodzenia konfliktów i głoszenia prawdy. Poza tym analiza językowego ukształtowania utworu literackiego ma być podstawą do interpretacji, uczeń ma dostrzec związek między językowym charakterem wypowiedzi artystycznej a jej przesłaniem. Ważnym celem realizacji programu jest więc uświadomienie uczniom, że język odzwierciedla rzeczywistość, ale i kreuje obraz świata, a kompetencja komunikacyjna jest niezbędną sprawnością we współczesnym świecie.

W ramach doskonalenia umiejętności **tworzenie wypowiedzi** nauczyciel

1. rozwinie umiejętność wyrażania własnych sądów, argumentacji i udziału w dyskusji;
2. wykaże rolę kompetencji językowych i komunikacyjnych w wypowiedziach ustnych i pisemnych;
3. rozwinie umiejętność formułowania i uzasadniania sądów na temat dzieł literackich oraz innych tekstów kultury;
4. będzie doskonalił umiejętności retoryczne, w szczególności utrwali zasady tworzenia wypowiedzi spójnych, logicznych oraz ustali reguły stosowania kompozycji odpowiedniej dla danej formy gatunkowej;
5. rozwinie umiejętności tworzenia tekstów o wyższym stopniu złożoności.

Istotnym celem programu jest rozwój umiejętności redakcyjnych, kompozycyjnych i stylistycznych. Uczeń ma znać reguły kompozycji różnych form wypowiedzi ustnych i pisemnych, dobrać formę gatunkową do celu i sytuacji komunikacyjnej. Realizacja programu ma też wdrożyć ucznia do uczestnictwa w dyskusji, rozpoznawania argumentów merytorycznych i niemerytorycznych, do prezentowania i uzasadniania własnych racji, ale i analizy toku rozumowania rozmówcy. Uczeń ma także umieć inicjować dyskusję oraz wypowiadać się w internecie zgodnie z zasadami netykiety.

W zakresie **samokształcenia** nauczyciel

1. będzie rozwijał zainteresowania humanistyczne;
2. stworzy warunki do rozwijania umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji, w tym zasobów cyfrowych, oceny ich rzetelności, wiarygodności i poprawności merytorycznej;

3. wykształci nawyki systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania oraz syntezy poznanego materiału;
4. wyrobi nawyk samodzielnej, systematycznej lektury;
5. będzie dążył do rozwijania uzdolnień i zainteresowań poprzez udział uczniów w różnych formach aktywności intelektualnej i twórczej;
6. umocni postawy poszanowania dla cudzej własności intelektualnej;
7. rozbudzi potrzebę efektywnego posługiwania się technologią informacyjną w poszukiwaniu, porządkowaniu i wykorzystywaniu pozyskanych informacji.

W programie położono nacisk na zainteresowanie ucznia literaturą narodową, dziedzictwem minionych pokoleń i nakłonienie do samodzielnego poznawania dzieł czytanych we fragmentach. Umiejętność atrakcyjnego prezentowania rezultatów aktywności poznawczej będzie sposobem realizacji kompetencji kluczowych. Wychowanie twórczego nastolatka będzie się też odbywać poprzez udział uczniów w różnych konkursach, projektach, działaniach lokalnych o charakterze humanistycznym.

Cele ogólne pełnią funkcję kontrolną i regulują realizację wymagań szczegółowych. Ich zadanie polega na wskazaniu nauczycielowi kierunku planowania dydaktycznego.

Cele kształcenia współgrają z ogólnymi celami wychowania, które na tym etapie można sprowadzić do następujących punktów. Uczeń:

- przyjmuje postawę szacunku dla podstawowych wartości kultury światowej, europejskiej i polskiej;
- ma poczucie przynależności do wspólnoty regionalnej, narodowej, europejskiej i ogólnoludzkiej;
- wykazuje szacunek dla drugiego człowieka, odmiennych postaw, poglądów i opinii;
- jest tolerancyjny wobec odmiennych kultur;
- wykazuje szacunek dla tradycji kultury i potrafi samodzielnie ocenić jej dorobek;
- dba o własny rozwój duchowy, społeczny, intelektualny;
- świadomie uczestniczy we współczesnym życiu kulturalnym;
- przejawia zdolność do oceny bieżących zjawisk kulturowych;

- akceptuje idee patriotyczne i demokratyczne;
- wykazuje prospołeczną postawę;
- potrafi współpracować z innymi, by realizować zadania przewidziane dla grupy.

III. Treści nauczania

W programie integralnie potraktowano – zgodnie z wytycznymi nowej podstawy programowej – cztery obszary kształcenia: kształcenie literackie i kulturowe, kształcenie językowe, tworzenie wypowiedzi i samokształcenie.

W programie *NOWE Ponad słowami* materiał nauczania został tak uporządkowany, aby ułatwić uczniom przyswajanie wymaganych wiadomości i umiejętności. Dominuje w nim układ liniowy, chronologiczny zgodnie z podziałem na epoki, natomiast treści związane z retoryką i krytycznym czytaniem tekstów są ułożone spiralnie. W obrębie poszczególnych części programu występują stałe bloki:

- *O epoce,*
- *Teksty z epoki,*
- *Nawiązania.*
- *Kształcenie językowe,*
- *Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki,*
- *Wiesz, umiesz, zdasz.*

W tabeli poniżej zawarto treści nauczania i teksty kultury dla poszczególnych klas. Wśród tekstów wyróżniono te, które wskazuje podstawa programowa.

ZP – zakres podstawowy

ZR – zakres rozszerzony

KLASA 1

Bloki nauczania	Treści nauczania	Teksty kultury
STAROŻYTNOŚĆ		
O epoce (kontekst historyczno-społeczny)	– nazwa i ramy czasowe epoki – fundamenty kultury europejskiej	

<p>O epoce (kontekst filozoficzny i kulturowy)</p>	<p>Grecja:</p> <ul style="list-style-type: none"> – polis, demokracja, idea państwa obywatelskiego – nauka i sztuka – igrzyska olimpijskie <p>Imperium Rzymskie:</p> <ul style="list-style-type: none"> – język łaciński i rzymska organizacja państwa – prawo rzymskie – literatura i kultura – chrześcijaństwo <ul style="list-style-type: none"> – życie codzienne w antyku – filozofia antyczna (Sokrates, Platon, Arystoteles) – teatr antyczny (geneza teatru, tragedia i komedia, rola teatru w antycznej Grecji, budowa teatru, wielka trójka tragików greckich: Ajschylos, Sofokles, Eurypides, komediopisarz: Arystofanes) 	<p>Propozycja autorska</p> <ul style="list-style-type: none"> – sztuki plastyczne: Poliktet <i>Doryforos</i> (rzeźba)
<p>Teksty z epoki</p>	<p>ZP</p> <ul style="list-style-type: none"> – narodziny literatury w antyku – powstanie rodzajów literackich (liryka, epika, dramat) – najważniejsi przedstawiciele literatury greckiej – rola mitów i rodzaje mitów – dosłowny i symboliczny sens mitów – cechy eposu – cechy tragedii i tragizm postaci – cechy gatunkowe pieśni <p>ZR</p> <ul style="list-style-type: none"> – archetyp – styl homerycki – metafora jaskini platońskiej 	<p>Teksty wskazane w podstawie programowej</p> <p>ZP</p> <ul style="list-style-type: none"> – Jan Parandowski <i>Mitologia. Grecja</i> (np. <i>Orfeusz i Eurydyka</i>, <i>Apollo</i>, <i>Niobe</i>, <i>Narcyz</i>) – Homer <i>Iliada</i> (np. fragmenty księgi I i księgi XXII) – Sofokles <i>Antygona</i> – Horacy <i>Pieśni</i> (np. <i>Wybudowałem pomnik, Do Deliusza, Do Leukonoe</i>) <p>ZR</p> <ul style="list-style-type: none"> – Homer <i>Odyseja</i> (np. fragmenty pieśni XII i pieśni XXIV) – Platon <i>Państwo</i> (np. fragment o tzw. jaskini Platona) – Arystoteles <i>Poetyka</i> (np. fragment o zadaniach poety) – Arystoteles <i>Retoryka</i> (np. fragment o środkach i sposobach przekonywania)

Nawiązania	– motywy i toposy antyczne we współczesnych tekstach kultury	Teksty wskazane w podstawie programowej ZP – Tadeusz Różewicz <i>Na odejście poety i pociągu osobowego</i> Propozycje autorskie – Zbigniew Herbert <i>H.E.O</i> – Margaret Atwood, <i>Penelopiada</i> (fragmenty) – <i>Troja</i> , reż. Wolfgang Petersen (film)
Kształcenie językowe	ZP – język a inne systemy znaków	

Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	ZP – plan dekompozycyjny tekstu, streszczenie – notatka syntetyzująca – wypowiedź argumentacyjna i jej kompozycja, plan twórczy (kompozycyjny) tekstu	
--	---	--

TERMINY I POJĘCIA

- **historia:** miasto-państwo (polis), demokracja, agora,
- **filozofia, myśl społeczno-polityczna:** antropocentryzm, idealizm, zasada złotego środka, epikureizm, hedonizm, sceptycyzm, cynizm stoicyzm
- **sztuka i kultura:** proporcja, symetria, harmonia, antyczny ideał piękna, kolumnada, akwedukt, amfiteatr, arkada, łuk triumfalny, kolumna, dynamika, kontrapost
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** dytyramb, tragedia, komedia, liryka, epika, dramat, poezja tyrtejska, anakreontyk, mit, mitologizm, sacrum, profanum, topos, katabaza, archetyp, reinterpretacja, retardacja, patos, heroizacja, heksametr, epitet stały, porównanie homeryckie, paralelizm akcji, hiperbola, styl homerycki, apostrofa, retrospekcja, epos, *homo viator*, odyseja, zasada decorum, mimesis, konwencja literacka, *hamartia*, *hybris*, fatum, aluzja literacka, anafora, wykrzyknienie, wyliczenie, antyteza, alegoria, utopia, traktat, poetyka, teoria literatury, retoryka, pieśń, utwór autotematyczny, ars poetica, parafraza, proza poetycka, sarkazm, demitologizacja, subiektywizm
- **motywy:** artysta, bunt, cierpienie, fatum, kobieta, konflikt, matka, miłość, rodzina, śmierć, utopia, walka, wędrówka, wina i kara, władza, wybór, zemsta
- **kształcenie językowe:** znak, znak konwencjonalny, znak językowy
- **tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki:** retoryka, plan, plan twórczy (kompozycyjny), plan odtwórczy (dekompozycyjny), streszczenie, notatka syntetyzująca, notatka, synteza, argument, argumentacja, argumenty: logiczny, rzeczowy, odwołujący się do emocji, konteksty: literacki, historycznoliteracki, teoretycznoliteracki, biograficzny, historyczny, społeczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, egzystencjalny, religijny, teza, hipoteza, perswazja

Biblia		
Teksty z epoki	<ul style="list-style-type: none"> – Biblia jako źródło historyczne, jako dzieło literackie, jako księga święta, jako kodeks moralny – podział i zawartość Biblii – język i czas powstania tekstów biblijnych – kanon i apokryfy – sposoby odczytywania Biblii (dosłowny, metaforyczny, moralistyczny, mistyczny) – wybrane symbole biblijne i ich znaczenie – biblizmy, styl biblijny, stylizacja biblijna – koncepcja człowieka w Biblii – motyw pierwszych ludzi <ul style="list-style-type: none"> – motyw grzechu pierworodnego i wypędzenia z raju – motyw cierpienia i dialogu z Bogiem – motyw <i>vanitas</i> – cechy gatunkowe psalmu – rodzaje psalmów i ich tematyka – motyw apokalipsy, zagłady – symbolika Apokalipsy św. Jana 	Teksty wskazane w podstawie programowej ZP <ul style="list-style-type: none"> – Księga Rodzaju (fragmenty) – Księga Hioba (fragmenty) – Księga Koheleta (fragmenty) – Księga Psalmów (Psalm 23 i Psalm 130) – Apokalipsa św. Jana (fragmenty)
Nawiązania	<ul style="list-style-type: none"> – motywy i toposy biblijne we współczesnych tekstach kultury – biblijne wartości moralne we współczesnym świecie 	Teksty wskazane w podstawie programowej ZP <ul style="list-style-type: none"> – Olga Tokarczuk <i>Prawiek i inne czasy</i> (fragmenty) Propozycje autorskie: <ul style="list-style-type: none"> – Cormac McCarthy <i>Droga</i> (fragmenty) – <i>Dekalog I</i>, reż. Krzysztof Kieślowski (film)
Kształcenie językowe	ZP <ul style="list-style-type: none"> – akt komunikacji językowej – funkcje wypowiedzi 	
Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	ZP <ul style="list-style-type: none"> – plan twórczy i odtwórczy tekstu 	
TERMINY I POJĘCIA <ul style="list-style-type: none"> • kształcenie literacko-kulturowe: Tora, Ewangelia, kanon biblijny, apokryf, Dekalog, biblizmy, przypowieprzysłowie, aforyzm, sentencja, skrzydlate słowa, stylizacja, paralelizm składniowy, <i>Genesis</i>, kosmogonia, teogonia, ziemia obiecana, antynomia, psalm, psalterz, apokalipsa, profetyzm, powieść drogi, motywy biblijne: apokalipsa, Bóg, cierpienie, czas, dobro i zło, grzech, kobieta, miłość, ogród, owoc, pasterz, szatan, śmierć, <i>vanitas</i>, wąż, wesele • kształcenie językowe: akt komunikacji językowej, nadawca, odbiorca, komunikat, kontekst, kod, kontakt, funkcje wypowiedzi, funkcja ekspresywna, funkcja informatywna, funkcja poetycka, funkcja fatyczna (ZR), funkcja impresywna • tworzenie wypowiedzi: streszczenie, parafraza, parafraza literacka (ZR) 		

ŚREDNIOWIECZE		
O epoce (kontekst historyczno-społeczny, filozoficzny i kulturowy)	<ul style="list-style-type: none"> – nazwa i ramy czasowe epoki – fundamenty kultury średniowiecznej – teocentryzm – dualizm świata i człowieka – uniwersalizm – szkoły i uniwersytety – hierarchia społeczna – średniowieczne wzorce osobowe – życie codzienne w średniowieczu – filozofia w średniowieczu – sztuka średniowieczna 	Propozycja autorska <ul style="list-style-type: none"> – sztuki plastyczne: Hans Memling <i>Sąd Ostateczny</i> (ołtarz) – architektura: kościół w Saint-Nectaire (styl romański) katedra Notre Dame w Chartres (styl gotycki)
Teksty z epoki	<ul style="list-style-type: none"> – literatura religijna – literatura świecka – gatunki – motyw deesis – kult maryjny – hagiografia – asceza i motyw <i>ars bene moriendi</i> – motyw tańca śmierci – epos rycerski, etos rycerza 	Teksty wskazane w podstawie programowej ZP <ul style="list-style-type: none"> – <i>Bogurodzica</i> – <i>Lament świętokrzyski</i> – <i>Legenda o św. Aleksym</i> (fragmenty) – <i>Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i> (fragmenty) – <i>Pieśń o Rolandzie</i> (fragmenty: bitwa w wąwozie Ronsewal i śmierć Rolanda) – <i>Dzieje Tristana i Izoldy</i> (fragmenty rozdziałów <i>Napój miłosny</i> i <i>Las moreński</i>) ZR <ul style="list-style-type: none"> – Dante Alighieri <i>Boska Komedia</i> (fragmenty pieśni pierwszej, trzeciej i piątej z Piekła)
Nawiązania	<ul style="list-style-type: none"> – motywy i toposy średniowieczne we współczesnych tekstach kultury (śmierć, świętość, miłość, dobro i zło) 	Teksty wskazane w podstawie programowej ZP <ul style="list-style-type: none"> – Halina Poświatowska *** [tutaj leży Izold jasnowłosa...] Propozycje autorskie <ul style="list-style-type: none"> – Kazimiera Iłakowiczówna <i>Opowieść małżonki świętego Aleksego</i> – Andrzej Bursa, <i>Dno piekła (ZR)</i> – <i>Siódma pieczęć</i>, reż. Ingmar Bergman (film)

Kształcenie językowe	ZP – wiedza z dziedziny fleksji, leksyki, frazeologii i słowotwórstwa w analizie i interpretacji tekstów literackich	
Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	ZR – indukcja, dedukcja	

TERMINY I POJĘCIA

- **kontekst historyczno-społeczny:** teocentryzm, dualizm, uniwersalizm
- **filozofia:** scholastyka
- **sztuka i kultura:** pasja, pieta, katedra, bazylika, witraż
- **motywy:** *deesis*, *stabat Mater Dolorosa*, *ars bene moriendi*, taniec śmierci, *memento mori*, *ad maiorem Dei gloriam*, Maryja/matka, piekło, rycerz, śmierć, święty, władca
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** hymn, zabytki języka polskiego, archaizm, dramat liturgiczny, monolog liryczny, lament (plankt), hagiografia, asceta, *ars bene moriendi* (*bene moriendi*), prolog, naturalizm, groteska, *danse macabre*, *memento mori*, epos rycerski, minstrel, romans rycerski, poemat epicki (ZR), dantejskie sceny (ZR), poeci wyklęci (ZR), *everyman*, konwencja realistyczna (ZR), psychizacja krajobrazu, liryka inwokacyjna (apelu)
- **kształcenie językowe:** fleksja, leksyka, synonim, homonimy, wyrazy wieloznaczne, związek frazeologiczny (frazeologizm), słowotwórstwo, przedrostek, przyrostek, międzyrostek, formant fleksyjny
- **tworzenie wypowiedzi:** indukcja, dedukcja
- **ortografia:** pisownia *-ji*, *-ii* oraz *-i* w zakończeniach niektórych rzeczowników, pisownia *q* i *ę* oraz *om*, *on*, *em*, *en*, pisownia przedrostków, wielka i mała litera, pisownia łączna i rozdzielna partykuł *nie* i *by*, pisownia przyimków złożonych, pisownia skrótów i skrótowców

RENEZANS

O epoce (kontekst historyczno-społeczny, filozoficzny i kulturowy)	<ul style="list-style-type: none"> – nazwa i ramy czasowe epoki – powrót do antyku – humanizm – reformacja – renesans w Polsce – życie codzienne w renesansie – filozofia w renesansie: Erazm z Rotterdamu, Giovanni Pico della Mirandola, Niccolò Machiavelli, Tomasz Morus – malarstwo renesansu, rzeźba, architektura – cechy budowli w stylu renesansowym (ZR) 	Propozycja autorska <ul style="list-style-type: none"> – sztuki plastyczne: Sandro Botticelli <i>Wiosna</i> (malarstwo) – architektura: Villa Rotonda koło Vincenzy
--	---	--

<p>Teksty z epoki</p>	<ul style="list-style-type: none"> – łacina i języki narodowe – starożytne wzorce – gatunki literackie renesansu – cechy literatury renesansowej – dydaktyczny charakter <i>Zwierciadła</i> – wzorzec człowieka poczciwego – renesansowego ziemianina – Jan Kochanowski – nowator, <i>poeta doctus</i>, aktywny obywatel, piewca życia rodzinnego, humanista, filozof – cechy pieśni – motywy występujące w pieśniach – horacjanizm Jana Kochanowskiego – cechy gatunkowe trenu – oryginalność <i>Trenów</i> Kochanowskiego – <i>Treny</i> jako świadectwo kryzysu światopoglądowego poety – troska obywatelska o losy kraju – tragedia antyczna jako wzorzec – czym jest utopia – główne założenia idealnego państwa według Tomasza Morusa – motyw utopii w sztuce i literaturze – cechy gatunkowe kazania – chwyt retoryczny – tematyka polityczna – program naprawy państwa 	<p>Teksty wskazane w podstawie programowej</p> <p>ZP</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mikołaj Rej <i>Żywot człowieka poczciwego</i> (fragment <i>Rok na cztery części rozdzielony</i>) – Jan Kochanowski <i>Pieśni</i> (wybór) <i>Pieśń XXV z Ksiąg wtórych</i> (<i>Czego chcesz od nas, Panie...</i>) <i>Pieśń IX z Ksiąg pierwszych</i> [<i>Chcemy sobie być radzi?...</i>] <i>Pieśń XXIV z Ksiąg wtórych</i> [<i>Niezwykłym i nie leda piórem opatrzony...</i>] <i>Pieśń V z Ksiąg wtórych</i> (<i>Pieśń o spustoszeniu Podola przez Tatarów</i>, fragmenty) – Jan Kochanowski <i>Treny</i> (wybór) <i>Tren X</i> <i>Tren XI</i> <i>Tren XIX albo Sen</i> – Jan Kochanowski <i>Psalterz Dawidów</i> (wybór) <i>Psalm 13</i> <i>Psalm 47</i> – Jan Kochanowski <i>Odprawa posłów greckich</i> (fragmenty) – Piotr Skarga <i>Kazania sejmowe</i> (fragmenty kazania wtórego) <p>ZR</p> <ul style="list-style-type: none"> – Piotr Skarga <i>Żywoty świętych</i> (fragmenty żywota Szymona Słupnika) – François Rabelais <i>Gargantua i Pantagruel</i> (fragmenty Księgi pierwszej) – Tomasz Morus <i>Utopia</i> (fragmenty) – Michel de Montaigne <i>Próby</i> (fragmenty)
-----------------------	--	--

Nawiązania	– motywy i toposy renesansowe we współczesnych tekstach kultury	Teksty wskazane w podstawie programowej ZR – Aldous Huxley <i>Nowy wschodni świat</i> (fragmenty) Propozycje autorskie – Władysław Broniewski *** [<i>Anka! To już trzy i pół roku</i>] – Anna Kamińska, <i>Rozterka Kasandry</i> – <i>Królowa Margot</i> , reż. Patrice Chéreau (film)
Kształcenie językowe	– zapożyczenia – historia zapożyczeń w języku polskim – podział zapożyczeń ze względu na pochodzenie	
Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	– perswazja w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej – środki językowe i pozajęzykowe wzmacniające perswazję – jak skutecznie przemawiać – rodzaje przemówień – kompozycja przemówienia	

TERMINY I POJĘCIA

- **kontekst historyczno-społeczny:** antropocentryzm, człowiek renesansu, protestantyzm
- **kontekst filozoficzny:** *homo faber*
- **kontekst kulturowy:** mimesis, perspektywa, fronton, tympanon, portyk
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** zwierciadło, apoteoza, horacjanizm, pieśń, parafraza (ZR), hymn, wiersz sylabiczny, przerzutnia, *carpe diem*, liryka apelu (inwokacyjna), poezja tyrtejska, utwór autotematyczny, *non omnis moriar*, tren, arkadia, ironia, *ubi sunt*, eschatologia, kostium historyczny, dramat humanistyczny, retoryka, erystyka, utopia (ZR), antyutopia (ZR), kazanie,
- **motywy:** afirmacja świata doczesnego, państwo i obywatel, utopia, wiejska arkadia, *exegi monumentum*
- **wzorce osobowe:** humanista, władca, *poeta doctus*, szlachcic ziemianin, obywatel patriota
- **kształcenie językowe:** zapożyczenia, germanizmy, łacynizmy, bohemizmy, italianizmy, turcyzmy, galicyzmy, rusycyzmy, anglicyzmy
- **tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki:** perswazja, argumenty środki retoryczne: apostrofy, wykrzyknienia, powtórzenia, paralelizmy, inwersje, pytania retoryczne, wyliczenia

BAROK		
O epoce (kontekst historyczno-społeczny, filozoficzny i kulturowy)	<ul style="list-style-type: none"> – nazwa i ramy czasowe – epoka konfliktów – duchowe niepokoje – kontrreformacja – barok w Polsce – życie codzienne w baroku – filozofia w baroku – malarstwo, rubensowski typ urody, światłości, martwe natury – architektura, iluzjonizm, labirynt – rzeźba 	Propozycja autorska <ul style="list-style-type: none"> – sztuki plastyczne: Giovanni Lorenzo Bernini <i>Ekstaza św. Teresy</i> (rzeźba) – architektura: bazylika Santa Maria delle Salute w Wenecji

Teksty z epoki	<ul style="list-style-type: none"> – poezja metafizyczna – poezja dworska – nurt szlachecko-ziemiański – rozwój teatru – cechy literatury barokowej – Sęp Szarzyński jako poeta metafizyczny – dramatyczna wizja świata i ludzkiej natury – środki stylistyczne typowe dla baroku w sonetach Sępa – kunsztowna forma wierszy Naborowskiego, nurt metafizyczny w twórczości poety – wirtuozeria warsztatu poetyckiego Morsztyna – obraz miłości w erotykach nurtu dworskiego – William Szekspir – najśłynniejsza historia miłosna wszech czasów – Romeo i Julia jako najśłynniejsza para kochanków – rola przeznaczenia w tragedii miłosnej – potęga nienawiści kontra potęga miłości – moralna odpowiedzialność za czyny – motyw winy i kary – studium zbrodni – psychika zbrodniarza 	Teksty wskazane w podstawie programowej ZP <ul style="list-style-type: none"> – Mikołaj Sęp Szarzyński <i>Sonety</i> (wybór: <i>Sonet IV [O wojnie naszej, która wiedziemy z szatanem, światem i ciałem]</i>, <i>Sonet V [O nietrwałej miłości rzeczy świata tego]</i>) – Daniel Naborowski, wiersze (wybór: <i>Na oczy królowny angielskiej</i>, <i>Krótkość żywota</i>, <i>Marność</i>) – Jan Andrzej Morsztyn <i>Wiersze</i> (wybór: <i>Do trupa</i>, <i>O swej pannie [Biały jest polerowany alabastr z Karrary]</i>, <i>Niestatek [Oczy są ogień, czoło jest zwierciadłem]</i>) – William Szekspir <i>Romeo i Julia</i> (fragmenty) <i>Makbet</i> (fragmenty) – Molier <i>Skąpiec</i> (fragmenty) ZR <ul style="list-style-type: none"> – William Szekspir <i>Hamlet</i> (fragmenty)
----------------	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> – mechanizm narodzin i upadku tyranii – Lady Makbet – silna i wyrazista bohaterka, kobieta fatalna, przynosząca mężczyźnie zgubę – hamletyzowanie (ZR) – motyw zemsty (ZR) – motyw teatru w teatrze – klasycyzm we Francji – Molier mistrzem komedii charakterów – <i>Skąpiec</i> jako komedia obyczajowa – rodzaje komizmu w <i>Skąpcu</i> 	
Nawiązania	<ul style="list-style-type: none"> – motywy barokowe we współczesnych tekstach kultury – naśladowanie stylu barokowego we współczesnej poezji 	<p>Teksty wskazane w podstawie programowej</p> <p>ZP</p> <ul style="list-style-type: none"> – Stanisław Grochowiak ***[<i>Dla zakochanych to samo staranie...</i>] – Zbigniew Herbert <i>Tren Fortynbrasa</i> <p>Propozycja autorska</p> <ul style="list-style-type: none"> – Jarosław Marek Rymkiewicz, <i>Róża oddana Danielowi Naborowskiemu</i> – Stanisław Barańczak, <i>Biografioly</i> – <i>Dziewczyna z perłą</i>, reż. Peter Webber (film)
Kształcenie językowe	<ul style="list-style-type: none"> – odmiany polszczyzny – zróżnicowanie języka – polszczyzna ogólna – dialekty – gwara – język mówiony i pisany – język oficjalny i nieoficjalny 	

TERMINY I POJĘCIA

- **kontekst historyczno-społeczny:** kontrreformacja, monarchia absolutna, inkwizycja, sarmatyzm, złota wolność szlachecka
- **kontekst filozoficzny:** mistycyzm
- **kontekst kulturowy:** dynamizm, dysharmonia, dramatyzm, iluzjonizm
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** poezja metafizyczna, koncept, konceptyzm, sonet, *vanitas*, antyteza, paradoks, oksymoron, puenta, inwersja, panegiryk, koncept, gradacja (ZR), sumacja (ZR), hiperbola, erotyk, konwencja fantastyczna (ZR), *theatrum mundi*, klasycyzm, komedia charakterów, *qui pro quo*, komedia obyczajowa, turpizm (ZR)
- **motywy:** *vanitas*, człowiek rozdarty, miłość zmysłowa, zło w człowieku, nieszczęśliwa miłość
- **kształcenie językowe:** norma językowa, dialekt, gwara, ekspresywność, tajność, zawodowość, język oficjalny i nieoficjalny

OŚWIECENIE

O epoce (kontekst historyczno-społeczny, filozoficzny i kulturowy)	<ul style="list-style-type: none"> – nazwa i ramy czasowe epoki – ważne przemiany społeczno-polityczne (absolutyzm oświecony, monarchia parlamentarna w Anglii, panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego, Konstytucja 3 maja, rozbiory Polski, Wielka Rewolucja Francuska) – założenia światopoglądowe epoki – nowoczesne społeczeństwo – edukacja – podstawa rozwoju – oświecenie w Polsce – najważniejsze polskie instytucje kulturalne i oświatowe XVIII w. – życie codzienne w oświeceniu – filozofia w oświeceniu: John Locke, Immanuel Kant, Jean-Jacques Rousseau, Wolter – sztuka oświecenia: rokoko, klasycyzm, sentymentalizm 	Propozycja autorska <ul style="list-style-type: none"> – sztuki plastyczne: Jacques-Louis David <i>Portret małżonków Lavoisier</i> (malarstwo) – architektura: Panteon w Paryżu (klasycyzm) Wallpavillon w pałacu Zwinger w Dreźnie (rokoko)
Teksty z epoki	<ul style="list-style-type: none"> – gatunki literackie oświecenia – klasycyzm, rokoko, sentymentalizm – Ignacy Krasicki – hymn 	Teksty wskazane w podstawie programowej ZP <ul style="list-style-type: none"> – Ignacy Krasicki <i>Hymn do miłości ojczyzny</i>

	– liryka patriotyczna – satyra – karykatura – topos ojczyzny jako okrętu	<i>Świat zepsuty</i> <i>Pijaństwo</i>
Nawiązania	– tematy i motywy charakterystyczne dla literatury oświecenia we współczesnych tekstach kultury – wiek oświecenia jako inspiracja dla twórców filmowych	Propozycje autorska – Wojciech Młynarski, <i>Mistrzostwa w narzekaniu</i> – <i>Amadeusz</i> , reż. Miloš Forman (film)
Kształcenie językowe	– style funkcjonalne – styl potoczny – styl urzędowy – styl naukowy – styl artystyczny – styl publicystyczny	
<ul style="list-style-type: none"> • kontekst historyczno-społeczny: racjonalizm, empiryzm, deizm, materializm, sensualizm, liberalizm, utylitaryzm, publicystyka, mecenat • kontekst filozoficzny: racjonalizm, empiryzm, liberalizm, utylitaryzm, deizm i ateizm, <i>tabula rasa</i>, imperatyw kategoryczny • kontekst kulturowy: rokoko, klasycyzm, sentymentalizm, symetria • literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne): klasycyzm, dydaktyzm, racjonalizm, krytycyzm, antyklerykalizm, sentymentalizm, hymn, satyra, karykatura • motywy: krytyka obyczajów, patriotyzm • kształcenie językowe: style funkcjonalne, styl potoczny, styl urzędowy, styl naukowy, styl artystyczny, styl publicystyczny słownictwo neutralne i emocjonalne, definicja 		

KLASA 2

ROMANTYZM		
O epoce (kontekst historyczno-społeczny, filozoficzny i kulturowy)	– nazwa i ramy czasowe epoki – przemiany społeczne i polityczne w Europie – wiek buntu i rewolucji – początki romantyzmu: preromantyzm niemiecki (okres „burzy i naporu”) i angielski (poeci jezior) – zabory ziem polskich – spór romantyków z klasykami – powstanie listopadowe i Wielka Emigracja – światopogląd romantyczny – życie codzienne w romantyzmie – idealistyczna filozofia romantyczna – historiozofia romantyczna – główne cechy sztuki epoki – zjawisko syntezy sztuk	Propozycje autorskie – sztuki plastyczne: Eugène Delacroix <i>Wolność wiodąca lud na barykady</i> (malarstwo) – architektura: budynek parlamentu brytyjskiego

	<ul style="list-style-type: none"> – styl epoki: historyzm – reprezentatywne dzieła sztuki romantyzmu 	
Teksty z epoki	<ul style="list-style-type: none"> – historyzm, kostium historyczny, fascynacja średniowieczem – rola natury i pejzaż romantyczny w tekstach kultury – fantastyka i groza w literaturze romantyzmu – przenikanie się świata fantastycznego i realnego – hasła epoki: <i>miej serce i patrzaj w serce; sięgaj, gdzie wzrok nie sięga; łam, czego rozum nie złamie</i> – widzenia, sny, prorocze wizje jako narzędzie poznania prawdy o świecie i człowieku – wątki ludowe i orientalne w literaturze – obraz nieszczęśliwej miłości romantycznej – romantyczny indywidualizm – romantyczny bohater – indywidualista, buntownik, nieszczęśliwy kochanek, spiskowiec, szaleniec, poeta - typy bohaterów romantycznych (bohater werterowski, bajroniczny, faustowski, wallenrodyczny, przyjmujący postawę prometejską) - wewnętrzna przemiana bohatera w polskiej literaturze romantycznej (z porzuconego kochana w żarliwego patriotę) – wena twórcza, natchnienie, geniusz artystyczny – biografia romantycznego artysty – poeta wieszcz – pielgrzym, wędrowiec, tułacz – powstanie listopadowe jako przeżycie pokoleniowe dla romantyków – tyrteizm – martyrologia narodu polskiego – prometeizm, mesjanizm, winkelriedyzm – miłość romantyczna w ujęciu komediowym – gatunki literackie twórczo modyfikowane przez 	<p>Teksty wskazane w podstawie programowej ZP</p> <ul style="list-style-type: none"> – Johann Wolfgang Goethe <i>Cierpienia młodego Wertera</i> (fragmenty) – Johann Wolfgang Goethe <i>Faust. Tragedia</i> (fragmenty) – George Gordon Byron <i>Giaur</i> (fragmenty) – Adam Mickiewicz <i>Oda do młodości</i> – Adam Mickiewicz <i>Ballady i romanse (Romantyczność, Świtez, Lilije)</i> – Adam Mickiewicz <i>Sonety krymskie (Burza, Bakczysaraj w nocy, Droga nad przepaścią w Czufut-Kale, Ajudah)</i> – Adam Mickiewicz wiersze miłosne (<i>Do M***, Niepewność, Do***. Na Alpach w Splügen 1829</i>) – Adam Mickiewicz <i>Dziady</i> cz. IV – Adam Mickiewicz <i>Dziady</i> cz. III – Adam Mickiewicz liryki lozańskie (<i>Nad wodą wielką i czystą, Polały się łzy me czyste...</i>) – Juliusz Słowacki <i>Rozłączenie</i> – Juliusz Słowacki <i>Grób Agamemnona</i> (fragmenty) – Juliusz Słowacki <i>Testament mój</i> – Juliusz Słowacki liryka patriotyczna (<i>Sowiński w okopach Woli, Pogrzeb kapitana Meyznera</i>) – Zygmunt Krasiński <i>Nie-Boska komedia</i> – Cyprian Norwid <i>Moja piosnka (I)</i> – Cyprian Norwid <i>W Weronie</i> – Cyprian Norwid [<i>Coś ty Atenom zrobił Sokratesie</i>] – Cyprian Norwid <i>Do obywatela Johna Brown</i> – Cyprian Norwid [<i>Klaskaniem mając obrzękle prawice</i>] – Fredro <i>Śluby panińskie</i> <p>ZR</p> <ul style="list-style-type: none"> – Johann Wolfgang Goethe, <i>Król Olch</i> – Fryderyk Schiller <i>Do Radości</i> – Fryderyk Schiller <i>Rękawiczka</i> – Edgar Allan Poe <i>Berenice</i> – Juliusz Słowacki <i>Kordian</i> – Cyprian Norwid <i>Fortepian Chopina</i>

	<p>romantyków: oda, sonet, hymn, gawęda szlachecka, epopeja</p> <p>– gatunki synkretyczne: ballada, dramat romantyczny, powieść poetycka, poemat dygresyjny</p> <p>– budowa dramatu romantycznego</p> <p>konwencje fantastyczna i baśniowa w utworach romantycznych</p>	<p>– Henryk Rzewuski <i>Pamiętki Soplicy</i> (fragmenty)</p>
Nawiązania	<p>– romantyczne motywy w sztuce późniejszych epok</p> <p>– idee romantyczne – anachroniczne, czy wciąż żywe</p> <p>– romantyczna metafizyka zamieniona w horror, czyli inspiracje epoką we współczesnym filmie</p>	<p>Teksty wskazane w podstawie programowej</p> <p>ZP</p> <p>– Wisława Szymborska <i>Prospekt</i></p> <p>– Jan Lechoń <i>Nie-Boska komedia</i></p> <p>– <i>Kordian</i>, reż. Jan Englert (spektakl)</p> <p>Propozycje autorskie</p> <p>– Andrzej Sapkowski <i>Pani Jeziora</i> (fragmenty)</p> <p>– Sandor Marai <i>Zadanie</i> (fragmenty)</p> <p>– Konstanty Ildefons Gałczyński <i>Teatrzyk Zielona Gęś</i> (fragmenty)</p> <p>– Tomasz Różycki <i>Dwanaście stacji</i> (fragmenty)</p> <p>– <i>Jaśniejsza od gwiazd</i>, reż. Jane Campion (film)</p> <p>ZR</p> <p>– Carlos Ruiz Zafon <i>Marina</i> (fragmenty)</p>
Kształcenie językowe	<p>– niejednoznaczność wypowiedzi</p> <p>– styl indywidualny a styl typowy (ZR)</p>	
Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	<p>– wypowiedź argumentacyjna (z elementem interpretacyjnym)</p>	

TERMINY I POJĘCIA

- **historia, nauka, oświata:** Belwederczycy, cenzura, kongres wiedeński, martyrologia, Napoleon (mit), ojczyzna, patriotyzm, powstanie listopadowe, powstanie styczniowe, rewolucja amerykańska, rewolucja przemysłowa, spisek (spiskowiec), Sybir, tajne stowarzyszenia młodzieży (filomaci i filareci), Uniwersytet Wileński, Wielka Emigracja, Wielka Rewolucja Francuska, Wiosna Ludów, wojny napoleońskie, zabór (austriacki, pruski, rosyjski), zsyłka
- **filozofia, myśl społeczno-polityczna:** filozofia czynu, heglizm, historiozofia, idealizm, idee wolności i sprawiedliwości, irracjonalizm (wiara, uczucie, intuicja), krytyka racjonalizmu, mesjanizm, metafizyka, mistycyzm, panteizm, spirytualizm, towianizm, ból istnienia, braterstwo ludów
- **sztuka i kultura:** fantastyka, groza i niesamowitość, historyzm, mistycyzm, natura i jej tajemnice, neogotyck, ogród angielski, oniryzm, orientalizm (Orient), pejzaż romantyczny, synkretyzm, synteza sztuk, tematyka narodowo-wyzwoleńcza, wizjonerstwo, wpływ folkloru, wyobrażenia (imaginacja, fantazja)
- **ośrodki kultury:** Lwów, Paryż, Warszawa, Wilno, Weimar
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** alegoria, aluzja literacka, anafora, antynomia, autoironia, ballada romantyczna, ból istnienia, bunt, bajronizm, cenzura, demitologizacja, dramat romantyczny, dygresja, egzotyka, elipsa, emigracja, epifora, epistolografia, epopeja, etos walki, eufonia, fantastyka, faustyzm, gawęda szlachecka, geniusz, gotycyzm, groteska, groza i niesamowitość (horror), heglizm, heroizacja, historyzm, historiozofia, idealizacja, improwizacja, indywidualizm, intuicja, ironia romantyczna, irracjonalizm, klasycyzm, komedia, komizm, konwencja (baśniowa, fantastyczna), liryka (maski, roli), ludowość, martyrologia, mesjanizm, miłość romantyczna, mistycyzm, mit, mitologizacja, motywy antyczne, motywy biblijne, motywy średniowieczne, narcyzm, naród (duch narodu), nastrojowość, natchnienie, natura, obłąd (szaleństwo), oda, ojczyzna, oniryzm, orientalizm, osjanizm, panteizm, paradoks, patos, pieśń, poemat (dygresyjny), paralelizm, poezja tyrtowska, powieść (epistolarna, gotycka, historyczna, poetycka), powtórzenia, preromantyzm, profetyzm, prometeizm, przemiana bohatera, psychomachia, romans, sacrum – profanum, sakralizacja, sarmatyzm, scottyzm, sensualizm, sentymentalizm, sonet, Sturm Und Drang (okres „burzy i naporu”), stylizacja, symbol, synekdocha, synkretyzm, synteza sztuk, szatan, szekspiryzm, testament poetycki, topos, tradycja, tragizm, tułacz (pielgrzym, wędrowiec), tyrania, wajdelota, walenrodyzm, werteryzm, wieszcz, winkelriedyzm, wizjonerstwo, wolność, wyobrażenia (imaginacja, fantazja), zaświaty
- **kształcenie językowe:** homonimy, homofony, homografy, anakolut, styl indywidualny, styl typowy
- **tworzenie wypowiedzi:** kompozycja, spójność wypowiedzi

POZYTYWIZM

O epoce (kontekst historyczno-społeczny, filozoficzny i kulturowy)	<ul style="list-style-type: none"> – nazwa i ramy czasowe epoki – wiek pary i elektryczności – uprzemysłowienie i urbanizacja – realizm i naturalizm – przemiany polityczne i społeczne w Europie w II poł. XIX w. (ruch emancypacyjny, wzrost znaczenia mieszczaństwa, kształtowanie się inteligencji) – światopogląd pozytywistyczny – główne idee pozytywizmu: scjentyzm, utylitaryzm, ewolucjonizm, 	Propozycje autorskie <ul style="list-style-type: none"> – sztuki plastyczne: Jean François Millet <i>Anioł Pański</i> (malarstwo) – architektura: bazylika Sacré Coeur w Paryżu
--	---	--

	<p> organicyzm, liberalizm – pozytywizm warszawski i jego najważniejsze założenia: praca organiczna, praca u podstaw, emancypacja kobiet, asymilacja Żydów – walka z rusyfikacją i germanizacją – rozwój i rola prasy – omijanie cenzury – życie codzienne w pozytywizmie – filozofia pozytywistyczna – główne cechy sztuki doby pozytywizmu – style epoki: realizm, naturalizm, historyzm, eklektyzm, neoromantyzm reprezentatywne dzieła sztuki pozytywistycznej </p>	
Teksty z epoki	<p> – realizacja głównych haseł pozytywizmu w literaturze: praca organiczna, praca u podstaw, emancypacja kobiet i asymilacja mniejszości, solidaryzm społeczny – spór między <i>starymi</i> a <i>młodymi</i> – obraz powstania styczniowego w literaturze pozytywizmu – heroizm walki a heroizm pracy – obrazy dawnej chwały „ku pokrzepieniu serc” – literacki obraz społeczeństwa jako organizmu – miasto w utworach pozytywistycznych - obraz miłości w literaturze epoki – pierwszoplanowi bohaterowie pozytywizmu: człowiek pracy, społecznik, idealista, kupiec, inteligent, patriota, kobieta wyemancypowana, dziecko, chłop, przedstawiciel mniejszości, np. Żyd – gatunki charakterystyczne dla literatury epoki (powieść, opowiadanie, nowela) – rozwój powieści w pozytywizmie (powieść realistyczna, naturalistyczna, tendencyjna, historyczna, polifoniczna) </p>	<p> Teksty wskazane w podstawie programowej ZP – Bolesław Prus <i>Lalka</i> – Henryk Sienkiewicz <i>Potop</i> – Eliza Orzeszkowa <i>Nad Niemnem</i> – Eliza Orzeszkowa <i>Gloria victis</i> – Fiodor Dostojewski <i>Zbrodnia i kara</i> Propozycja autorska – Maria Konopnicka <i>Mendel Gdański</i> ZR – Gustaw Flaubert <i>Pani Bovary</i> – Honoriusz Balzak <i>Ojciec Goriot</i> (fragmenty) </p>

	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój gatunków publicystycznych (felieton) – realizm i naturalizm w literaturze – konwencje realistyczna i naturalistyczna w utworach pozytywistycznych - mowa ezopowa w tekstach pozytywistycznych 	
Nawiązania	<ul style="list-style-type: none"> – motywy pozytywistyczne w dzisiejszym świecie – pozytywistyczny a współczesny obraz historii – kapitalizm pozytywistyczny a współczesny 	<p>Teksty wskazane w podstawie programowej</p> <p>ZP</p> <ul style="list-style-type: none"> – Czesław Miłosz, <i>Rozbieranie Justyny</i> <p>Propozycje autorskie</p> <ul style="list-style-type: none"> – Sylwia Chutnik <i>Kieszonkowy atlas kobiet</i> (fragmenty) – Maria Poprzeczka <i>Greta d’Arc</i> – Andrzej Waligórski <i>Obrona Częstochowy</i> (fragmenty) – Dmitry Glukhowsky <i>Tekst</i> (fragmenty) – <i>Aż poleje się krew</i>, reż. Thomas Paul Anderson (film) <p>ZR</p> <ul style="list-style-type: none"> – Margaret Atwood <i>Pani Wyrocznia</i> (fragmenty)
Kształcenie językowe	<ul style="list-style-type: none"> – stylizacja – jej rodzaje i funkcje w tekstach – składnia w interpretacji i tworzeniu tekstów – funkcje języka (ZR) – rola języka w budowaniu obrazu świata (ZR) 	

Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	– referat – rozpoznawanie mechanizmów manipulacji i skuteczne przeciwstawianie się jej	
--	---	--

TERMINY I POJĘCIA

- **historia, nauka, oświata:** asymilacja mniejszości, cenzura, deklasacja ziemiaństwa, emancypacja kobiet, etos (inteligencki, pracy, walki), ewolucjonizm, filantropia, germanizacja, inteligencja (warstwa społeczna), kapitalizm, kult pracy, mieszczaństwo, odkrycie szczepionek, organicyzm, postęp cywilizacyjny, powstanie styczniowe, praca organiczna, praca u podstaw, rewolucja przemysłowa, rozwój prasy, rusyfikacja (szkolnictwa, urzędów), socjologia, „starzy” i „młodzi”, Syberia, Szkoła Główna, urbanizacja, uwłaszczenie chłopów, wiek pary i elektryczności (rozwój techniki), walka o byt, wynalazki (telefon, telegraf, żarówka, silnik samochodowy), Wystawa Światowa, zabór (austriacki, pruski, rosyjski)
- **filozofia, myśl społeczno-polityczna:** determinizm, empiryzm, ewolucjonizm, filozofia pozytywna, organicyzm, racjonalizm, scjentyzm, utylitaryzm, liberalizm
- **sztuka i kultura:** eklektyzm, historyzm, malarstwo historyczne, naturalizm, realizm, sztuka tendencyjna (sztuka z tezą)
- **czasopisma kulturalne:** „Bluszczy”, „Kurier Codzienny”, „Kurier Warszawski”, „Niwa”, „Prawda”, „Przegląd Tygodniowy”
- **ośrodki kultury:** Kraków, Londyn, Paryż, Warszawa
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** alegoria, asymilacja Żydów, bovaryzm, determinizm, dramat mieszczański, dziecko, emancypacja kobiet, fatalizm, felieton, heroizacja, heroizm, historia, idealizm, impresjonizm, język ezopowy, konflikt pokoleń, konwencja literacka (realistyczna, naturalistyczna), kronika tygodniowa, krytyka literacka, kult pracy, literatura „ku pokrzepieniu serc”, lud, miasto, mitologia narodowa, mitologizacja, motywy antyczne, motywy biblijne, narracja auktorialna, narracja personalna, naturalizm, nauka, nowela, obrazek, opowiadanie, organicyzm, oświata, pamięć historyczna, parabola, patriotyzm, postęp, powieść (tendencyjna, realistyczna, naturalistyczna, historyczna, polifoniczna, społeczna, psychologiczna, panoramiczna), powstanie, praca organiczna, praca u podstaw, prasa, przemiana bohatera, psychologizacja postaci, publicystyka, racjonalizm, realizm, recenzja, reportaż, retrospekcja, sakralizacja, solidaryzm, sonet, społeczeństwo, symbol, symbolizm, topos, utylitaryzm, wieś
- **kształcenie językowe:** archaizacja, kolokwializacja, dialektyzacja, stylizacja środowiskowa, profesjonalizacja, kancelaryzacja, scjentyzacja, poetyzacja, stylizacja mitologiczna, stylizacja literacka, intertekstualność (ZR), pastisz (ZR), parodia (ZR), trawestacja (ZR), presupozycja (ZR)
- **tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki:** referat

MŁODA POLSKA		
O epoce (kontekst historyczno- społeczny, filozoficzny i kulturowy)	<ul style="list-style-type: none"> – nazwy i ramy czasowe epoki – przełom modernistyczny – młodopolskie rozterki i dekadencjne nastroje – Galicja jako centrum Młodej Polski – życie codzienne na przełomie wieków – zmiana hierarchii wartości, czyli filozofia przełomu wieków XIX i XX – główne cechy sztuki modernistycznej – różnorodność kierunków i nurtów w sztuce epoki: naturalizm, impresjonizm, symbolizm, ekspresjonizm, secesja – reprezentatywne dzieła sztuki przełomu XIX i XX w. – rozkwit teatru (Wielka Reforma Teatralna) 	Propozycje autorskie <ul style="list-style-type: none"> – sztuki plastyczne: Jacek Malczewski <i>Melancholia</i> – architektura: Casa Milà w Barcelonie
Teksty z epoki	<ul style="list-style-type: none"> – różnorodność motywów i wątków w sztuce epoki – schyłkowość i dekadentyzm jako postawy twórców epoki – rola cyganerii artystycznej – psychizacja krajobrazu w literaturze – rola symbolu w sztuce – fascynacja ludowością – chłopomania – zauroczenie Tatrami i folklorem góralskim – rola kabaretu literackiego – subiektywizacja artystycznej wizji świata – artysta kontra filister – <i>A to Polska właśnie</i>, czyli obraz społeczeństwa polskiego w <i>Weselu</i> – gatunki charakterystyczne dla literatury przełomu XIX i XX w. przemiany w prozie modernistycznej 	Teksty wskazane w podstawie programowej ZP <ul style="list-style-type: none"> – Kazimierz Przerwa-Tetmajer <i>Koniec wieku XIX, Evviva l'arte!, Nie wierzę w nic, Melodia mgieł nocnych, Lubię, kiedy kobieta..</i> – Leopold Staff, <i>Kowal, Deszcz jesienny, Przedśpiew, Ogród przewdziwny, Curriculum vitae</i> – Władysław Stanisław Reymont <i>Chłopi</i> (fragmenty) – Stanisław Wyspiański <i>Wesele</i> ZR <ul style="list-style-type: none"> Gabriela Zapolska <i>Moralność pani Dulskiej</i>
Nawiązania	<ul style="list-style-type: none"> – motywy młodopolskie we współczesnej sztuce – dulszczyzna dawniej i dziś – melancholia – moda czy choroba? – młodopolskie inspiracje we współczesnej sztuce filmowej 	Propozycje autorskie ZP <ul style="list-style-type: none"> – Julia Hartwig, <i>W jądze ciemności</i> – Wisława Szymborska, <i>Schyłek wieku</i> – Andrzej Stasiuk, <i>Kucając</i> – Anna Świrszczyńska, <i>Kochanków dzieli miłość</i> – Jan Twardowski, <i>To nieprawdziwe</i> – Wiesław Myśliwski, <i>Kamień na kamieniu</i> (fragment)

		– Wioletta Grzegorzewska, <i>Guguły</i> (fragmenty) – Wit Szostak, <i>Chocholy</i> (fragmenty) – <i>Wielkie piękno</i> , reż. Paolo Sorrentino (film) Dziela teatralne i filmowe wskazane w podstawie programowej – <i>Ziemia obiecana</i> , reż. Andrzej Wajda (film) – Gabriela Zapolska <i>Moralność pani Dulskiej</i> , reż. Tomasz Zygadło (spektakl teatralny)
Kształcenie językowe	– ironia (ZP +ZR)	
Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	– manipulacja w dyskusji, erystyka – typy argumentów pozamerytorycznych – wywód demagogiczny (ZR) – interpretacja porównawcza (ZR)	

TERMINY I POJĘCIA

- **historia, nauka, oświata:** cenzura, etos walki, germanizacja, inteligencja (warstwa społeczna), powstanie styczniowe, rewolucja 1905 r., rewolucja październikowa, rusyfikacja, Wystawa Światowa, zabór (austriacki, pruski, rosyjski)
- **filozofia, myśl społeczno-polityczna:** intuicja, irracjonalizm, moralność, nadczłowiek, nirwana, oniryzm, pęd życiowy, podświadomość, przełom modernistyczny, przewartościowanie wartości, psychoanaliza, wola
- **sztuka i kultura:** art nouveau, balet, bohema, chłopomania, cyganeria, Daleki Wschód, dekadentyzm, demonizm, dionizyjskość, eklektyzm, ekspresjonizm, erotyzm, filister, fin de siècle, folklor, groteska, impresjonizm, indywidualizm, ironia, Jama Michalikowa, japońszczyzna, kabaret, ludowość, manifest, melancholia, Młoda Polska, modernizm, nadczłowiek, „naga dusza”, nastrojowość, natura, naturalizm, neogoty, oniryzm, orientalizm, parnasizm, plakat, postimpresjonizm, prerafaelici, przełom modernistyczny, przewartościowanie wartości, secesja, styl zakopiański, subiektywizm, symbol, symbolizm, synestezja, synkretyzm, synteza sztuk, szatan, sztuka dla sztuki, sztuka użytkowa, taniec, Tatr, teatr, Wielka Reforma Teatralna, witraż
- **motywy:** artysta, choroba (gruźlica), femme fatale, szatan
- **czasopisma kulturalne:** „Chimera”, „Życie” (krakowskie)
- **kabaret:** „Zielony Balonik”
- **media:** telegraf
- **ośrodki kultury:** Kraków, Lwów, Monachium, Paryż, Warszawa, Zakopane
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** alegoria, artysta kapłan, chłopomania, cyganeria, Daleki Wschód, dekadentyzm, demitologizacja, demonizm, dionizyjskość, dramat naturalistyczny, dramat symboliczny, dulszczyzna, ekspresjonizm, epifora, erotyzm, eufonia, filister, folklor, franciszkanizm, gwara podhalańska, hedonizm, impresjonizm, instrumentacja głoskowa, kabaret, katastrofizm, kawiarnia literacka, klasycyzm, kultura wysoka a kultura popularna, ludowość, manifest, melancholia, Młoda Polska, modernizm, motywy romantyczne, muzyczność, nadczłowiek, „naga dusza”, Nagroda Nobla, nastrojowość, nastrój, naturalistyczna konwencja literacka, naturalizm, neoromantyzm, nieświadomość (podświadomość), nirwana, oniryczna konwencja literacka, oniryzm, orientalizm (Orient), parnasizm, poeta przeklęty, postimpresjonizm, powieść (młodopolska, naturalistyczna, polifoniczna, realistyczna), przełom antypozytywistyczny, przewartościowanie wartości, psychizacja krajobrazu, realizm, subiektywizm, symboliczna konwencja literacka, symbolizm, synestezja, synteza sztuk, szatan, sztuka dla sztuki, wiersz (sylabiczny, sylabotoniczny, toniczny)
- **kształcenie językowe:** ironia
- **tworzenie wypowiedzi:** etyczny wymiar obietnic, pragmatyczny wymiar obietnic, pytanie podchwytliwe, pytanie sugerujące, wywód demagogiczny

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE

O epoce (kontekst historyczno- społeczny, filozoficzny i kulturowy)	– nazwa i ramy czasowe epoki – rewolucje, kryzys, odkrycia naukowe – faszyzm, nazizm, komunizm, stalinizm – odrodzenie Polski – życie codzienne w okresie międzywojennym – filozofia dwudziestolecia międzywojennego – sztuka okresu międzywojennego: ekspresjonizm, kubizm, abstrakcjonizm, dadaizm,	Propozycje autorskie – sztuki plastyczne: Salvador Dali <i>Płonąca żyrafa</i> (malarstwo) – architektura: willi Savoye w Poissy
---	---	---

	<p>surrealizm, modernizm</p> <ul style="list-style-type: none"> – kultura masowa – reprezentatywne dzieła sztuki dwudziestolecia międzywojennego – rozwój sztuki filmowej, teatru 	
Teksty z epoki	<ul style="list-style-type: none"> – bogactwo i różnorodność motywów i wątków w kulturze dwudziestolecia – sprzeczności epoki: awangarda – neoklasycyzm, fascynacja miastem – ucieczka do natury, realizm – oniryzm, optymizm – pesymizm – intertekstualność dzieł międzywojnia – grupy literackie epoki: Skamander, futuryści, Awangarda Krakowska, Druga Awangarda – antytradycjonalizm – walka o treść kontra walka o formę – różne ujęcia rzeczywistości: mityzacja, groteskowość, deformacja, idealizacja, brutalizacja, katastrofizm – nowy język poetycki – gatunki charakterystyczne dla literatury epoki – dynamiczny rozwój powieści 	<p>Teksty wskazane w podstawie programowej</p> <p>ZP</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bolesław Leśmian, <i>Topielec</i> – Bolesław Leśmian, <i>Dusiołek</i> – Bolesław Leśmian, <i>Świdryga i Midryga</i> – Bolesław Leśmian, *** [W malinowym chruśniaku, przed ciekawych wzrokiem...] – Bolesław Leśmian, <i>Żołnierz</i> – Bolesław Leśmian, <i>Dziewczyna</i> – Julian Tuwim, <i>Wiosna. Dytyramb</i> (fragmenty) – Julian Tuwim, <i>Do krytyków</i> – Julian Tuwim, <i>Słowisień</i> – Julian Tuwim, <i>Rzecz Czarnoleska</i> – Julian Tuwim, <i>Bal w Operze</i> (fragmenty) – Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, <i>Czas krawiec kulawy</i> – Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, <i>Pocałunki (Miłość, Nike, La Précieuse)</i> – Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, <i>Laura i Filon</i> – Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, <i>Stara kobieta</i> – Józef Czechowicz, <i>Na wsi</i> – Józef Czechowicz, <i>ballada z tamtej strony</i> – Józef Czechowicz, <i>mały mit</i> – Józef Czechowicz, <i>żał</i> – Stefan Żeromski, <i>Przedwiośnie</i> – Witold Gombrowicz, <i>Ferdydurke</i> (fragmenty) <p>ZR</p> <ul style="list-style-type: none"> – Julian Przyboś, <i>Cieśle</i> – Julian Przyboś, <i>Gmachy</i> – Julian Przyboś, <i>Z Tatr</i> – Julian Przyboś, <i>Notre-Dame</i> – Julian Przyboś, <i>Równanie serca</i> – Bruno Schulz, <i>Sklepy cynamonowe</i> – Stanisław Ignacy Witkiewicz, <i>Szewcy</i> – Franz Kafka, <i>Proces</i> – Michaił Bułhakow, <i>Mistrz i Małgorzata</i>

Nawiązania	<ul style="list-style-type: none"> – motywy z dwudziestolecia we współczesnej sztuce – recepcja wybitnych indywidualności epoki we współczesnej kulturze – inspiracje motywami z dwudziestolecia we współczesnym kinie 	<p>Propozycje autorskie</p> <ul style="list-style-type: none"> – Jarosław Marek Rymkiewicz, <i>Zachód słońca w Milanówku, koty styczniowe</i> – Krystyna Miłobędzka, <i>gubione</i> ([zakwita – rozkwita – przekwita – zakwita – rozkwita...], [bieg rzeczy...]) – Tomasz Różycki, <i>Szklane domy</i> – Tomasz Wiśniewski, <i>O pochodzeniu łajdaków... (Przykład wielkości</i> <p>ZR</p> <ul style="list-style-type: none"> – Tadeusz Nowak, <i>Przebudzenia</i> (fragmenty) – Maciej Płaza, <i>Skoruń</i> (fragmenty) – Ewa Lipska, <i>Miłość, droga pani Schubert... (Wielki Zderzac Hadronów, Miłość, Wybuch, Nasz świat)</i> – <i>Grand Budapest Hotel</i>, reż. Wes Anderson (film) – <i>Iwona, księżniczka Burgunda</i>, reż. Zygmunt Hübner (spektakl)
Kształcenie językowe	<ul style="list-style-type: none"> – poprawność językowa – norma językowa i innowacje językowe 	
Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	<ul style="list-style-type: none"> – felieton (ZR) 	

TERMINY I POJĘCIA

- **historia, nauka, oświata:** antysemityzm, bolszewizm, cenzura, cud nad Wisłą, kolektywizm, komunizm, kryzys, nazizm, powstania (śląskie, wielkopolskie), propaganda, rewolucja, sanacja, socjalizm, stalinizm, teoria względności, totalitaryzm, urbanizm, wojna polsko-bolszewicka, I wojna światowa
- **filozofia, myśl społeczno-polityczna:** behawioryzm, ego, fenomenologia, id, katastrofizm, nieświadomość (podświadomość), psychoanaliza, superego
- **sztuka i kultura:** abstrakcjonizm, adaptacja filmowa, awangarda, dadaizm, eklektyzm, ekspresjonizm, figuratywność, film (kino, X muza), folklor, formizm, fotografia, fotomontaż, funkcjonalizm, futurizm, groteska, intertekstualność, jazz, kabaret, karykatura, kolaż, komedia slapstickowa, kubizm, kultura masowa, manifest, modernizm, montaż, neoklasycyzm, neorealizm, oniryzm, plakat, prowokacja artystyczna, prymitywizm, ready made (przedmiot gotowy), realizm socjalistyczny, reklama, satyra, surrealizm (nadrealizm), symbolizm, sztuka użytkowa, teatr
- **grupy i formacje literackie:** Awangarda Krakowska, Druga Awangarda, Kwadryga, Skamander
- **czasopisma kulturalne:** „Wiadomości Literackie”, „Zwrotnica”, „Żagary”
- **ośrodki kultury:** Kraków, Lwów, Łódź, Poznań, Stawisko, Warszawa, Wilno, Zakopane, „Ziemiańska” (kawiarnia literacka)
- **media:** radio, telefon
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** absurd, antyutopia, autentyzm, autobiografizm, awangarda, ballada, Czysta Forma, dadaizm, deformacja, dramat, dramat awangardowy, dziennik, erotyk, everyman, fascynacja nowoczesnością, groteska, groteskowa konwencja literacka, grupa literacka, hermetyczność, introspekcja, intuicjonizm, ironia, irracjonalizm, karykatura, katastrofizm, kontaminacja jako środek wyrazu artystycznego, kult codzienności, ludowość, manifest, manipulacja, mit (biograficzny, kresów, mocarstwowości, narodowy), mitologizacja, nadrealistyczna konwencja literacka, panteizm, paronomazja, powieść (awangardowa, polityczna, psychologiczna, społeczno-obyczajowa), powieść parabola, powieść rzeka, przypowieść, saga rodzinna, satyra, strumień świadomości, symbol, synekdocha, sytuacja kafkowska, tradycja (biblijna, literacka, modernistyczna, narodowa, romantyczna, żydowska), tragizm, trawestacja, utopia, witalizm
- **kształcenie językowe:** – poprawność językowa, norma językowa i innowacje językowe
- **tworzenie wypowiedzi:** felieton (ZR)

WOJNA I OKUPACJA

O epoce (kontekst historyczno- społeczny i kulturowy)	– nazwa i ramy czasowe epoki – czas walki i zagłady – tragizm pokolenia Kolumbów – Holocaust – hitleryzm, stalinizm, totalitaryzm – życie codzienne w czasie wojny i okupacji – oświata, kultura i sztuka pod okupacją	
--	--	--

Teksty z epoki	<ul style="list-style-type: none"> – różne obrazy wojny i okupacji w tekstach kultury – próby zachowania godności i człowieczeństwa w nieludzkich czasach – powrót do tradycji romantycznych – ucieczka przed koszmarem rzeczywistości w świat poetyckiej kreacji – upadek tradycyjnych wartości moralnych – katastroficzna wizja świata – portret człowieka zlagrowanego – kat i ofiara 	ZP <ul style="list-style-type: none"> – Krzysztof Kamil Baczyński <i>Pokolenie</i> *** [<i>Niebo złote ci otworzę</i>] – Czesław Miłosz, <i>Campo di Fiori</i> – Czesław Miłosz, <i>Przedmowa</i> – Czesław Miłosz, <i>Walc</i> – Tadeusz Różewicz, <i>Ocalony</i> – Tadeusz Różewicz, <i>Lament</i> – Tadeusz Borowski <i>Proszę państwa do gazu</i> – Gustaw Herling-Grudziński <i>Inny świat</i> – Hanna Krall <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>
Nawiązania	<ul style="list-style-type: none"> – trauma wojenna stałym motywem w kulturze drugiej połowy XX w. – próby zrozumienia mechanizmów systemu totalitarnego – kontrowersje wokół Holocaustu – sztuka filmowa wobec wojny i okupacji 	Propozycje autorskie <ul style="list-style-type: none"> – Jan Józef Szczepański, <i>Przed nieznanym trybunałem</i> (fragmenty) – Irit Amiel, <i>Spóźniona (Ona, Egzamin z Zagłady)</i> – Zyta Rudzka, <i>Ślicznotka doktora Josefa</i> (fragmenty) – Geоргij Władimow, <i>Wierny Ruslan. Historia obozowego psa</i> (fragmenty) – Wojciech Tochman, <i>Jakbyś kamień jadła (Ubrania, Body bags)</i> (fragmenty) – <i>Jojo Rabbit</i>, reż. Taika Waititi (film)
Kształcenie językowe	– tabu językowe (ZR)	
Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	– dyskusja a spór i kłótnia, agresja językowa	

TERMINY I POJĘCIA

- **historia, nauka, oświata:** antysemityzm, armia polska na Wschodzie, armia polska na Zachodzie, Armia Krajowa, Auschwitz (Oświęcim), cenzura, bomba atomowa, deportacja, eksterminacja, emigracja, etos walki, faszyzm, Generalne Gubernatorstwo, getto, gułag, Holocaust, kampania wrześniowa, Katyń, konspiracja, łagry, obóz koncentracyjny, obóz zagłady, oflag, nazizm, pokolenie Kolumbów, państwo podziemne, powstanie warszawskie, powstanie w getcie warszawskim, ruch oporu, tajne nauczanie (komplety), totalitaryzm, II wojna światowa, zagłada Żydów
- **czasopisma:** „Biuletyn Informacyjny”, gadzinówki, „Sztuka i Naród”
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** aliteracja, apokalipsa („Apokalipsa spełniona”), behawioryzm (behawiorystyczna technika Tadeusza Borowskiego), czas pogardy, człowiek zlagrowany, dzienniki lat wojny, epoka pieców, Holocaust, katastrofizm (generacyjny, historiozoficzny), literatura faktu, martyrologia, motywy romantyczne, narracja behawioralna, okupacja, opowiadanie, podziemie, poezja wojenna, pokolenie Kolumbów, pokolenie literackie, powieść dokumentalna, reportaż, rzeczywistość obozowa, tragizm historii, tyrteizm, walka i konspiracja, wojna, zagłada Żydów (Holocaust)
- **kształcenie językowe:** tabu językowe (ZR)
- **tworzenie wypowiedzi:** –dyskusja a spór i kłótnia, agresja językowa

KLASA 4

LITERATURA WSPÓŁCZESNA		
O epoce (kontekst historyczno- społeczny, filozoficzny i kulturowy)	<ul style="list-style-type: none"> – historia świata w latach 1945–1989 – PRL – Polska wersja komunizmu – życie codzienne w latach 1945–1989 – wielość kierunków i poglądów w filozofii współczesnej – główne cechy sztuki współczesnej – bogactwo i zróżnicowanie kierunków, nurtów oraz tendencji w sztuce – interdyscyplinarność współczesnych dzieł sztuki – dominacja kultury masowej – oblicza współczesnego teatru – momenty przełomowe w dziejach najnowszych – III RP 	Propozycje autorskie <ul style="list-style-type: none"> – sztuki plastyczne: Andy Warhol <i>Dyptyk Marylin</i> – architektura: Muzeum Guggenheima w Bilbao
Teksty z epoki	<ul style="list-style-type: none"> – bogactwo i różnorodność motywów i wątków w kulturze współczesnej – przekraczanie kolejnych granic i barier w sztuce – pytania o kondycję człowieka po czasach zagłady – sztuka wobec totalitaryzmu 	Teksty wskazane w podstawie programowej ZP <ul style="list-style-type: none"> – Lektura uzupełniająca: Józef Mackiewicz, <i>Droga donikąd</i> (fragmenty) – Albert Camus, <i>Dżuma</i> (fragmenty) – Tadeusz Różewicz – Tadeusz Różewicz, <i>W środku życia</i> – Tadeusz Różewicz, <i>Prawa i obowiązki</i>

	<ul style="list-style-type: none"> – zniewolone umysły twórców PRL-u – gra z cenzurą w PRL-u – twórczość na emigracji – powroty do tradycji – bunt młodych – poszukiwanie nowych środków wyrazu – eksperymenty poezji lingwistycznej – awans literatury faktu – samotność w tłumie – realizm czy realizm magiczny – szukanie wartości i wzorów w skomplikowanej rzeczywistości – miejsce Boga i wiary we współczesnym świecie – eklektyzm gatunkowy w literaturze – intertekstualność 	<ul style="list-style-type: none"> – Tadeusz Różewicz, <i>bez</i> – Tadeusz Różewicz, <i>brama</i> – Tadeusz Różewicz, <i>Matka odchodzi</i> – Lektura uzupełniająca: Tadeusz Różewicz, <i>Kartoteka</i> – George Orwell, <i>Rok 1984</i> – Czesław Miłosz, <i>Który skrzywdziłeś</i> – Czesław Miłosz, <i>Ars poetica?</i> – Czesław Miłosz, <i>Moja wierna mowa</i> – Czesław Miłosz, <i>Nad strumieniem</i> – Czesław Miłosz – podsumowanie – Zbigniew Herbert – Zbigniew Herbert, <i>U wrót doliny</i> – Zbigniew Herbert, <i>Apollo i Marsjasz</i> – Zbigniew Herbert, <i>Dlaczego klasycy</i> – Zbigniew Herbert, <i>Przesłanie Pana Cogito</i> – Zbigniew Herbert, <i>Raport z oblężonego Miasta</i> – Wisława Szymborska, <i>Rehabilitacja</i> – Wisława Szymborska, <i>Rozmowa z kamieniem</i> – Wisława Szymborska, <i>Radość pisania</i> – Wisława Szymborska, <i>Monolog dla Kasandry</i> – Wisława Szymborska, <i>Miniatura średniowieczna</i> – Wisława Szymborska, <i>Życie na poczekaniu</i> – Wisława Szymborska, <i>Nienawiść</i> – Halina Poświatowska, *** [Jestem Julią...] – Halina Poświatowska, *** [zawsze kiedy chcę żyć krzyczę...] – Miron Białoszewski, <i>Karuzela z madonnam</i> – Miron Białoszewski, <i>Podłogo, błogosław!</i> – Miron Białoszewski, <i>namuszowywanie</i> – <i>Przypadek</i>, reż. Krzysztof Kieślowski (film) – <i>Emigranci</i>, reż. Kazimierz Kutz (spektakl) <p>ZR</p> <ul style="list-style-type: none"> – Czesław Miłosz, <i>Traktat moralny</i> (fragmenty) – Zbigniew Herbert, <i>Akropol</i> (esej – fragmenty) – Sławomir Mrożek, <i>Współczucie</i> – Stanisław Barańczak, <i>Wypełnić czytelnym pismem</i> – Stanisław Barańczak, <i>Tłum, który tłumi i tłumaczy</i>
--	---	---

		<ul style="list-style-type: none"> – Stanisław Barańczak, <i>Drogi kąciku porad</i> – Stanisław Barańczak, <i>Widokówka z tego świata</i> – Tadeusz Konwicki, <i>Mała apokalipsa</i> – Lektura uzupełniająca: Marek Nowakowski, <i>Raport o stanie wojennym (Stan wojny)</i> – Marek Nowakowski, <i>Górą „Edek</i> – Lektura uzupełniająca: Gustaw Herling-Grudziński, <i>Wieża</i> (fragmenty) – Gustaw Herling-Grudziński, <i>Dziennik pisany nocą</i> (fragment) – Janusz Głowacki, <i>Antygona w Nowym Jorku</i> – Lektura uzupełniająca: Antoni Libera, <i>Madame</i> – Andrzej Stasiuk, <i>Miejsce</i> – Olga Tokarczuk, <i>Profesor Andrews w Warszawie</i> (fragment) – Ryszard Kapuściński, <i>Podróże z Herodotem</i> (fragmenty)
--	--	---

Kształcenie językowe	– od informacji do dezinformacji	
Tworzenie wypowiedzi z elementami retoryki	<ul style="list-style-type: none"> – nowomowa – jej cechy i funkcje w tekście – reportaż (ZR) – esej (ZR) 	

TERMINY I POJĘCIA

- **historia, nauka, oświata:** antyfaszyzm, antyinteligenckość, antykomunizm, antysemityzm, atomowa apokalipsa, Auschwitz (Oświęcim), broń nuklearna, cenzura, czystki etniczne, deportacja, drugi obieg wydawniczy, dzieci kwiaty (hippisi), eksterminacja, emigracja, faszyzm, getto, gułag, Holocaust, indoktrynacja, Instytut Literacki (Paryż), Jedwabne, Komitet Obrony Robotników (KOR), komunizm, konspiracja, kontestacja, kontrkultura, Kresy, kryzys (gospodarczy, kultury, rodziny, wartości), kult jednostki, łądowanie na Księżycu, mała ojczyzna, manipulacja polityczna, marksizm, mur berliński, nazizm, NKWD, odwilż, Okrągły Stół, opozycja polityczna, pierestrojka, podziemie solidarnościowe, Pokojowa Nagroda Nobla, pokolenie (Kolumbów, Współczesności, Nowej Fali, '76, bruLionu, '89), polskie miesiące (Październik '56, Marzec '68, Czerwiec '76, Grudzień '70, Sierpień '80, Czerwiec '89), propaganda, przełom październikowy, przeżycie pokoleniowe, socjalizm, Solidarność, sowietyzacja, stalinizm, stan wojenny, subkultury młodzieżowe
- (punk itd.), totalitaryzm, wyścig zbrojeń, zagłada Żydów (Holocaust), Zmotoryzowane
- Oddziały Milicji Obywatelskiej (ZOMO), żelazna kurtyna; alterglobaliści, amerykańizacja, demokracja, demokratyzacja społeczeństw, ekologia, globalizacja, globalna wioska, internet, konsumpcjonizm, medonaldyzacja, NATO, pokolenie JPII, postęp technologiczny, rozwój ekonomiczny, Sprawiedliwi wśród Narodów Świata, Unia Europejska, wielokulturowość
- **filozofia, myśl społeczno-polityczna:** absurd (filozofia absurdu), behawioryzm, człowiek zbuntowany, egzystencjalizm, fenomenologia, filozofia chrześcijańska, pozytywizm logiczny, strukturalizm; dekonstrukcjonizm, feminizm, gender studies, postkolonializm, postmodernizm
- **sztuka i kultura:** asamblaż, abstrakcyjny ekspresjonizm, adaptacja filmowa, antyestetyzm, autotematyzm, awangarda, deformacja, eklektyzm, ekspresjonizm abstrakcyjny, film (kino, X muza), folklor, fotografia, groteska, interdyscyplinarność, jazz, kabaret, kicz, kino moralnego niepokoju, klasycyzm, konceptualizm, konwencja artystyczna, kultura popularna (popkultura), neodadaizm, neorealizm (film), nowy realizm, nowa fala w kinie, op-art, plakat, polska szkoła filmowa, polska szkoła plakatu, popkultura, popular art (pop-art), postmodernizm, ready made (przedmiot gotowy), rock, serial telewizyjny, słuchowisko, socrealizm (realizm socjalistyczny), surrealizm (nadrealizm), synkretyzm, turpizm; instalacja, interdyscyplinarność, intertekstualność, gra komputerowa, graffiti, hiperrealizm, hipertekst, kicz, komputerowe efekty specjalne, kultura popularna (popkultura), mem, performance, postmodernizm, reality show, recykling, reklama, street art (sztuka ulicy), sztuka internetu, sztuka mediów, sztuka ziemi, teatr nowych brutalistów, teatr tańca, wideo-art
- **czasopisma kulturalne:** „bruLion”, „Dialog”, „Kultura” (paryska), „Kultura” (warszawska), „Twórczość”, „Tygodnik Powszechny”, „Współczesność”, „Zapis”, „Życie Literackie”
- **teatry i kabarety:** Kabaret Starszych Panów, Piwnica pod Baranami, Pod Egidą, Studencki Teatr Satyryków (STS), Teatr 8 Dnia, Teatr Telewizji
- **media:** fotografia, fotoreportaż, płyta analogowa (longplay), radio, mass media; internet, komputer, media społecznościowe, MP3, MP4, smartfon, smart TV, telefon komórkowy, video on demand
- **ośrodki kultury:** Kraków, Londyn, Łódź, Monachium (Radio Wolna Europa), Nowy Jork, Paryż (Instytut Literacki), Warszawa
- **literatura (tematy, idee, gatunki, cechy stylistyczne):** agitka, aluzja literacka, antybohater, antydramat, antypoezja, antypowieść (nowa powieść), antyutopia, autotematyzm, awangarda, cenzura, dramat dokumentalny, drugi obieg wydawniczy, dziennik, fantasy, folklor, groteska, ironia, język ezopowy, kryzys rodziny, liryka maski, liryka roli, literatura faktu, mały realizm, manipulacja językowa, monolog wewnętrzny, Nagroda Bookera, literacka Nagroda Nobla, neoklasycyzm, Nowa Fala, nowomowa, nowy realizm, nurt wiejski w literaturze, piosenka, poezja lingwistyczna, powieść (autobiograficzna, autotematyczna, fantastycznonaukowa, fantasy, polityczna, postmodernistyczna, produkcyjna, psychologiczna), realizm, reportaż, satyra, science fiction (fantastyka naukowa), tradycja, tradycja klasyczna, turpizm, utopia, wiersz biały, wiersz wolny, wywiad, wywiad rzeka;

intertekstualność, Nagroda Bookera, Nagroda Kościelskich, Nagroda Literacka Nike, poezja multimedialna, postmodernizm, powieść (hipertekstowa, postmodernistyczna), recykling, wiersz wolny

- **kształcenie językowe:** od informacji do dezinformacji
- **tworzenie wypowiedzi:** nowomowa – jej cechy i funkcje w tekście, reportaż (ZR), esej (ZR)

IV. Procedury osiągania celów kształcenia

Procedury, czyli metody, techniki i formy pracy, to systematycznie stosowane przez nauczyciela sposoby postępowania, które prowadzą do zamierzonego celu. Przy wyborze metod trzeba uwzględnić podstawowe zasady dydaktyczne oraz strategie nauczania i uczenia się, a także reguły odnoszące się do nauczania danego przedmiotu. Efektywne nauczanie przedmiotu *język polski* jest szczególnie trudne z uwagi na bardzo wysokie wymagania programowe i ograniczoną liczbę godzin na ich realizację.

W programie *Nowe Ponad słowami* zaproponowano różnorodne metody i formy pracy dydaktycznej. Wybór uwarunkowany jest różnymi czynnikami, m.in.:

- celami dydaktycznymi zajęć,
- treściami kształcenia,
- zainteresowaniami uczniów i ich możliwościami percepcyjnymi,
- środkami dydaktycznymi dostępnymi na konkretnej lekcji.

Planowanie powinno więc zacząć się od uświadomienia sobie celów, które mają być osiągnięte, i rozpoznania materiału nauczania. Aby nauczanie było przede wszystkim przystępne i efektywne nauczyciel powinien respektować podstawowe zasady dydaktyczne, czyli łączyć treści teoretyczne z działaniami praktycznymi, przestrzegać systematyczności, dążyć do utrwalenia wiedzy uczniów, wdrażać świadome i aktywne uczestnictwo młodych ludzi w procesie nauczania i uczenia się.

Stosując podstawowe strategie dydaktyczne nauczania i uczenia się: metodę asocjacyjną (czyli uczenie się przez przyswajanie), problemową (czyli uczenie się przez odkrywanie), operacyjną (czyli uczenie się przez działanie) i emocjonalną (czyli

uczenie się przez przeżywanie), można na zajęciach osiągnąć – przy dużej dyscyplinie i systematyczności ze strony prowadzącego – dobre rezultaty.

Warto też pamiętać, że w tym przedmiocie nadrzędna powinna być zasada takiego przekazywania wiedzy, by zgodnie z podstawą programową analizowane i interpretowane były różnorodne teksty kultury. Dobranie zróżnicowanych tekstów kultury stwarza możliwość zastosowania wielu odmiennych metod nauczania, z których najbardziej przydatne będą następujące:

- 1) metody poszukujące – metoda heurystyczna, metoda problemowa (*za i przeciw*, projekt, mapa mentalna, portfolio), dyskusja (dyskusja panelowa, burza mózgów, metaplan);
- 2) metody wdrażające do praktycznego działania – prezentacje multimedialne, przekład intersemiotyczny (np. przygotowanie spektaklu teatralnego);
- 3) metody podające – wykład aktywizujący, praca z tekstem w podręczniku, opis, pogadanka;
- 4) metody oglądowe – drama, wycieczka przedmiotowa.

Zastosowanie tych metod pozwoli na:

- zainteresowanie uczniów życiem kulturalnym,
- usystematyzowanie wiedzy o historii literatury,
- wyrobienie nawyku uczestniczenia we współczesnym życiu kulturalnym,
- wdrożenie do korzystania z różnych źródeł informacji,
- wyrabianie własnego zdania na temat omawianego tekstu kultury,
- tolerancyjne przyjmowanie innych opinii o różnorodnych tekstach kultury.

Ad 1. Metody poszukujące

Metoda heurystyczna umożliwia takie kierowanie myśleniem i działaniem uczniów, by dzięki pytaniom zadawanym przez prowadzącego zajęcia – krok po kroku – doszli do samodzielnej interpretacji tekstu kultury. Sprawdza się w tekstach literackich o skomplikowanej warstwie ideowej lub formie genologicznej.

Metoda problemowa pozwala, by uczniowie (samodzielnie lub w grupach) zbadali zagadnienie, wykorzystując różne źródła informacji. Na lekcjach języka polskiego

większość problemów ma charakter otwarty (np. jakie mogą być paraboliczne odczytania *Dżumy* Camusa?). Rzadziej pojawiają się formy zamknięte (np. dzięki jakim cechom gatunkowym bajka stała się ulubionym gatunkiem pisarzy oświecenia?). Stawianie problemów uatrakcyjnia zajęcia i sprzyja aktywizacji uczniów.

Na zajęciach dobrze sprawdza się **metoda za i przeciw**. Nie tylko przygotowuje do dyskusji, lecz także umożliwia skonfrontowanie własnego stanowiska z innym. Skłania do analizy trudnych kwestii (np. jak myślisz, czy dla osiągnięcia celu przez Konrada Wallenroda warto było poświęcić spokój sumienia?), uczy kultury rozmowy, negocjacji

i poszanowania cudzych poglądów. Stosowanie tej metody zachęca do odważnego formułowania własnych sądów i dobrze służy realizacji celów z zakresu retoryki.

Warto jak najczęściej wykorzystywać **metodę projektu**. Uczeń (lub grupa uczniów) poza systematycznym kursem na lekcjach może realizować wybrany i uzgodniony z nauczycielem projekt. Metoda ta uczy samodzielności, planowania pracy, przedsiębiorczości, kreatywności, współpracy w grupie, gromadzenia materiałów z różnych źródeł, projektowania sposobu prezentacji i sprawdzania, czy wybrane zagadnienie i sposób jego przedstawienia znalazły zainteresowanie wśród odbiorców. Szczególnie praca w małych grupach stymuluje uczniów, obliuguje do syntetyzowania wiedzy, a tym samym uczy uczenia się. Świetnym sposobem realizacji wielu celów podstawy programowej jest **metoda WebQuest**.

Aktywizowaniu uczniów służy **mapa myśli**. Zarówno syntezywanie wiedzy na podstawie map zamieszczonych w podręczniku, jak i sporządzanie mapy mentalnej jest dobrym środkiem planowania własnej wypowiedzi (np. jak w renesansie nawiązywano do starożytności?).

Metoda **portfolio** kształci umiejętności wyszukiwania i segregowania informacji na wybrany temat, a także uczy terminowości, systematyczności oraz planowania ze względu na wyznaczony czas opracowania zagadnienia. Nauczyciel zaś zyskuje sposobność do lepszego poznania ucznia, gdyż zawartość jego portfolio świadczy o kręgu zainteresowań, o skali poszukiwań, o samodzielności, pomysłowości i wnikliwości. Metoda ta może być dobrym sposobem opracowania obszernej lektury (np. *Potopu*).

W trakcie zajęć doskonale sprawdzają się wszelkie formy **dyskusji** (dyskusja panelowa, burza mózgów, metaplan). Nie tylko odgrywają ważną rolę w rozwijaniu sprawności językowej i komunikacyjnej uczniów, lecz także przygotowują

do aktywnego udziału w dyskusji publicznej (tak niezbędnej we współczesnym świecie). **Debata** dotycząca wybranego zagadnienia (np. jakie mocne i słabe strony natury człowieka prezentowali bohaterowie romantyczni?) może być prowadzona przez ucznia, a nauczyciel będzie jednym z jej uczestników, przy czym wyznaczona osoba powinna dbać o kulturę rozmowy. Debatę klasową można poprzedzić odtworzeniem fragmentu nagrania dyskusji telewizyjnej na temat zagadnień z dziedziny kultury. Szczególnie cenne byłoby przygotowanie dwóch wersji na zasadzie wzorca i antywzorca.

Mimo czasochłonności bardzo dobre efekty na lekcjach języka polskiego przynosi **dyskusja wielokrotna**. Intensywne analizowanie zagadnienia w sześćoosobowych grupach przez sześć minut, a potem spotkanie na wspólnej sesji prezentującej wszystkie pomysły uczy dobrej organizacji. Metodę tę można wykorzystać, analizując np. na podstawie *Dżumy* Camusa, w jaki sposób w ludziach i świecie ujawnia się zło.

Burza mózgów (gielda pomysłów), czyli metoda zbiorowego rozwiązywania problemów bardzo dobrze rozwija wyobraźnię (np. jak można interpretować obraz Paryża w *Lalce*?). Składa się z dwóch etapów: zapisania na tablicy wszystkich – nawet najbardziej zaskakujących – pomysłów, a następnie ich selekcji i oceny pod kątem najlepszego rozwiązania. Przeprowadzanie burzy mózgów przebiega w sposób spontaniczny, co może być czynnikiem pobudzającym do aktywności nawet uczniów niechętnie zabierających głos. Dlatego ważne jest rygorystyczne przestrzeganie kultury wypowiedzi.

Metaplan pozwala na postawienie diagnozy sytuacji i znalezienie rozwiązania problemu. Stosując graficzny sposób zapisu kolejnych etapów analizy danego zagadnienia, uczniowie odpowiadają na umieszczone w tabeli pytania: *Jak jest?*, *Jak być powinno?*, *Dlaczego nie jest tak, jak powinno być?* Następnie w ostatniej rubryce zapisują wnioski: *Co należy zrobić, aby było tak, jak powinno być?* Metoda ta uczy analizowania i oceniania różnych kwestii oraz wyrażania własnego zdania. Ułatwia też dochodzenie do konkluzji (np. na temat obrazu społeczeństwa polskiego w *Weselu*).

Ad 2. Metody wdrażające do praktycznego działania

Zadania praktyczne mogą dotyczyć pisania recenzji, np. filmu, spektaklu teatralnego, pokazu multimedialnego (np. na temat sztuki w epoce romantyzmu, happeningu inspirowanego twórczością satyryczną Ignacego Krasickiego). Dzieła uznanych

twórców, do których nawiążą uczniowie, mogą być inspiracją do zorganizowania szkolnej wystawy prac (np. Sleeveface).

W ramach **przekładu intersemiotycznego** do tekstów literackich omawianych na lekcjach języka polskiego można wykonać ilustracje, nakręcić krótki film oddający na przykład nastrój i klimat wiersza, dobrać odpowiednie tło muzyczne, dzieła malarskie, zdjęcia (np. *Fotografia inspirowana książką*).

Ad 3. Metody podające

Metodę **wykładu aktywizującego** warto ograniczyć do niezbędnego minimum. Można ją wykorzystać głównie w prezentowaniu tła społeczno-historycznego epoki, bo uczniom często trudno jest wejść w świat przedstawiony lektur odległych czasowo od współczesności. Ważną formą pracy na lekcji może być notowanie wykładu w różnych formach i porównywanie efektów. **Praca z tekstem** w podręczniku powinna dotyczyć tekstów literackich, publicystycznych, popularnonaukowych. Samodzielne wykonanie zadań ma wdrożyć ucznia do samokształcenia. Praca z tekstem może być wsparta technikami audiowizualnymi, np. obejrzeniem w Internecie (na kanale YouTube) materiału edukacyjnego. Warto też polecić uczniom hipertekstowe wydania utworów, (np. na portalu www.wolnelektury.pl).

Ad 4. Metody oglądowe

Drama i techniki dramatyczne poprzez działanie i zabawę umożliwiają wykorzystanie spontaniczności oraz pomysłowości uczniów. Drama rozwija wyobraźnię, zdolności artystyczne, pomaga zrozumieć lekturę (np. motywację bohatera utworu). Może też być wykorzystana do aktualizacji dawnych utworów (np. wiersza *Laura i Filon* jako zapisu uczuć współczesnych nastolatków).

Tradycyjnie rozumiana **wycieczka** może być zastąpiona działaniami, w wyniku których młodzież świadomie i samodzielnie wybierze obiekt, przygotuje pole do aktywnego odbioru (np. wcześniej zobaczy film na dany temat, przeczyta recenzję, pozna biografię artysty). W dobie intensywnego rozwoju rzeczywistości wirtualnej nie sposób nie wykorzystać na lekcjach języka polskiego wirtualnych muzeów (np. Muzeum Powstania Warszawskiego czy Muzeum Pałacu w Wilanowie).

Celem wszystkich strategii jest dążenie do tego, by wiedza była funkcjonalna – pogłębiała i wzbogacała odbiór tekstów kultury, poszerzała słownictwo – czyli przyczyniała się do rozwoju ucznia.

W celu zainteresowania uczniów literaturą dawną nauczyciel powinien sięgnąć po **nowatorskie rozwiązania** polegające na omawianiu utworów literatury dawnej za pomocą narzędzi charakterystycznych dla współczesnego świata.

Do takich metod i technik należą:

- teoria **monomitu** stworzona przez Josepha Campbella na podstawie koncepcji archetypów Carla Gustava Junga; zdefiniował on podstawowy mit w różnych kulturach jako podróż bohatera, tworząc wzór, który w historii ludzkości powtarza się niezliczoną ilość razy; monomit wykorzystują pisarze i scenarzyści, twórcy gier, a nawet teoretycy marketingu, w szkole jest przydatny do analizy konstrukcji biografii bohaterów literackich;
- **porozumienie bez przemocy**, czyli sposób porozumiewania się opracowany przez Marshalla Rosenberga, polegający na skupieniu uwagi na określonych aspektach komunikatu, czyli na uczuciach i potrzebach nadawcy i odbiorcy, oparty na specyficznych formach posługiwania się językiem; jest przydatny w dyskusji na temat kontrowersyjnych zachowań bohaterów literackich;
- **storytelling**, czyli sztuka świadomego oddziaływania na emocje i wyobraźnię słuchaczy za pomocą opowieści opartych na historiach bohaterów literackich;
- zastosowanie technik charakterystycznych dla **sztuki filmowej** (ostre cięcia, mikrozwroty, pisanie kamerą, transmedialność narracji, sugestywne sceny, twisty) do omawiania utworów literackich.

W przypadku pracy z **ucniem zdolnym** nauczyciel w procesie edukacyjnym powinien podejmować wybrane działania:

- stosować zróżnicowane metody dydaktyczne, a szczególnie metodę projektu;
- wprowadzić treningi twórczości, tworzenie tematycznej strony internetowej, pisanie blogów;
- stosować metody przekładu intersemiotycznego;
- wykorzystywać metody eksponujące, zarówno ekspresyjne (inscenizacja, drama), jak i impresyjne (udział w wystawach, spotkaniach z twórcami);

- zapoznawać uczniów z technikami szybkiego uczenia się,
- organizować dodatkowe zajęcia zgodnie z zainteresowaniami uczniów,

W przypadku zdiagnozowania (za pomocą wywiadu, obserwacji, analizy wytworów) **trudności w czytaniu i pisaniu** oraz innych trudności w różnych sytuacjach edukacyjnych, takich jak wystąpienia publiczne, nauczyciel powinien skierować ucznia na badania psychologiczno-pedagogiczne, uwzględnić w pracy zalecenia zawarte w opinii oraz dostosowania określone w komunikatach Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

W bieżącej pracy nauczyciel może stosować wsparcie, czyli zachęcać, aby uczniowie:

- sporządzali krótkie notatki, pisali uwagi i komentarze;
- w analizowanym tekście podkreślali słowa kluczowe, rysowali linie, pętle łączące słowa, zdania, akapity lub wydzielające całościowe treści;
- robili zaznaczenia różnymi kolorami;
- notowali za pomocą schematów graficznych, np. map myśli, które ułatwiają uwzględnianie relacji między informacjami;
- w trakcie analizy tekstów literackich wykorzystywali audio-booki, aby mogli jednocześnie słuchać i czytać tekst.

V. Zakładane osiągnięcia ucznia

W programie zakładane osiągnięcia uczniów są tożsame z wymaganiami szczegółowymi opisanymi w podstawie programowej. Dzięki precyzyjnym zapisom nauczyciele mogą określić efekty, jakie mają uzyskać w poszczególnych fazach realizacji programu.

Osiągnięcia określone w podstawie programowej podzielono na zakresy (podstawowy i rozszerzony) oraz działy i grupy:

1. Kształcenie literackie i kulturowe
 - a) czytanie utworów literackich
 - b) odbiór tekstów kultury
2. Kształcenie językowe

- a) gramatyka języka polskiego
 - b) zróżnicowanie języka
 - c) komunikacja językowa i kultura języka
 - d) ortografia i interpunkcja
3. Tworzenie wypowiedzi
- a) elementy retoryki
 - b) mówienie i pisanie
4. Samokształcenie

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
I. Kształcenie literackie i kulturowe.	
1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:	
1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji,	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: <ul style="list-style-type: none"> 1) odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej; 2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy

<p>literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) rozpoznaje w utworze literackim elementy fantastyki, symbolizmu, realizmu; 3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, sonet, satyrę, balladę, dramat romantyczny, a także odmiany powieści i dramatu; wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe; 4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje; 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego; 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos, groteskę; określa ich funkcje w tekście oraz rozumie wartościujący charakter; 7) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe; 8) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz ich związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; 9) rozpoznaje w utworze i interpretuje sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; 10) rozumie pojęcia motywu literackiego i toposu; rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa rolę motywów i toposów w tworzeniu znaczeń uniwersalnych; 	<p>tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych; 4) rozróżnia grupę literacką i pokolenie literackie; rozpoznaje założenia programowe w utworach literackich różnych epok; 5) rozpoznaje mitologizację i demitologizację w utworach literackich, rozumie ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji; 6) rozpoznaje w utworach literackich konwencje: fantastyczną, symboliczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową, baśniową, oniryczną, nadrealistyczną i określa ich cechy w utworach; 7) określa przemiany konwencji i ich przenikanie się w utworach literackich; rozpoznaje odmiany synkretyzmu (rodzajowego, gatunkowego) oraz interpretuje jego znaczenie; 8) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego: elipsę, aliterację, kontaminację, synestezję, inwersję, gradację; określa ich funkcje; 9) rozumie pojęcie archetypu; rozpoznaje archetypy w utworach literackich i określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych; 10) rozumie pojęcia parafrazy, parodii i trawestacji, wskazuje ich wzorce tekstowe; wykorzystuje te pojęcia w interpretacji utworu literackiego; 11) porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;
--	--

<p>11) w interpretacji utworów literackich odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego, <i>Dziadów</i> cz. II oraz <i>Pana Tadeusza</i> (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) Adama Mickiewicza, <i>Zemsty</i> Aleksandra Fredry, <i>Balladyny</i> Juliusza Słowackiego;</p> <p>12) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;</p> <p>13) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie propozycji interpretacyjnej;</p> <p>14) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;</p> <p>15) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.</p>	<p>12) rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów;</p> <p>13) rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich.</p>
<p>2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:</p>	
<p>1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;</p> <p>2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;</p> <p>3) rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie), popularnonaukowych i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) analizuje strukturę eseju: odczytuje zawarte w nim sensy, sposób prowadzenia wywodu, charakterystyczne cechy stylu;</p> <p>2) wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji tekstów kultury;</p> <p>3) rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej;</p> <p>4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;</p>

<p>informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe;</p> <p>4) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;</p> <p>5) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;</p> <p>6) odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej.</p>	<p>5) rozpoznaje i charakteryzuje główne style w sztuce;</p> <p>6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach;</p> <p>7) zna pojęcie syntezy sztuk, rozpoznaje jej cechy i ewolucję od romantyzmu do współczesności.</p>
II. Kształcenie językowe.	
1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:	
<p>1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;</p> <p>2) rozumie zróżnicowanie składniowe zdań wielokrotnie złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście i wykorzystuje je w budowie wypowiedzi o różnym charakterze;</p> <p>3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;</p> <p>4) rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego.</p>
2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:	
<p>1) rozróżnia pojęcia stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;</p> <p>2) rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich stosowania;</p> <p>3) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna itp.) i określa ich funkcje w tekście;</p> <p>4) rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku;</p> <p>5) rozpoznaje zapożyczenia w polszczyźnie i rozumie ich funkcje;</p> <p>6) zna, rozumie i funkcjonalnie wykorzystuje biblizmy, mitologizmy, sentencje,</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) rozumie, co to jest tabu językowe; rozpoznaje jego obecność w wypowiedziach;</p> <p>2) określa właściwości języka jako nośnika i przekaznika treści kulturowych;</p> <p>3) rozpoznaje i charakteryzuje styl indywidualny (dzieła literackiego, autora) oraz styl typowy (gatunku literackiego, prądu literackiego, epoki) i wykorzystuje tę wiedzę w interpretacji utworu literackiego;</p>

przysłowia i aforyzmy obecne w polskim dziedzictwie kulturowym; rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.	4) określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich.
3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:	
1) rozumie pojęcie znaku językowego oraz język jako system znaków; 2) zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt); 3) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresywną, w tym perswazyjną); 4) rozpoznaje zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (homonimie, anakoluty, paradoksy), dba o jasność i precyzję komunikatu; 5) posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej; 6) odróżnia zamierzoną innowację językową od błędu językowego; określa funkcje innowacji językowej w tekście; 7) stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, stosując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność; 8) rozpoznaje w tekstach manipulację, dezinformację, stereotyp językowy; 9) stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednie do sytuacji.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) określa intencję wypowiedzi jako aktu o dwóch znaczeniach: dosłownym i implikowanym (presupozycja); 2) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (fatyczną, magiczną); 3) określa funkcje języka: poznawczą (kategoryzowanie świata), komunikacyjną (dostosowanie języka do sytuacji komunikacyjnej) oraz społeczną (budowanie wspólnoty regionalnej, środowiskowej, narodowej); 4) określa rolę języka w budowaniu obrazu świata.
4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:	
1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły <i>nie</i> oraz partykuły <i>-bym</i> , <i>-byś</i> , <i>-by</i> z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń <i>-ji</i> , <i>-ii</i> , <i>-i</i> ; zapisu przedrostków <i>roz-</i> , <i>bez-</i> , <i>wes-</i> , <i>wz-</i> , <i>ws-</i> ; pisowni przymków złożonych; pisowni	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego.

<p>nosówek (<i>q, ę</i>) oraz połączeń <i>om, on, em, en</i>; pisowni skrótów i skrótowców;</p> <p>2) wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu;</p> <p>3) rozumie stylistyczną funkcję zamierzonego błędu ortograficznego w tekście artystycznym.</p>	
III. Tworzenie wypowiedzi.	
1. Elementy retoryki. Uczeń:	
<p>1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;</p> <p>2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;</p> <p>3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);</p> <p>4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;</p> <p>5) rozróżnia typy argumentów, w tym argumenty pozamerytoryczne (np. odwołujące się do litości, niewiedzy, groźby, autorytetu, argumenty <i>ad personam</i>);</p> <p>6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;</p> <p>7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;</p> <p>8) rozróżnia pragmatyczny i etyczny wymiar obietnic składanych w tekstach reklamy;</p> <p>9) rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji oraz ocenia je pod względem etycznym;</p> <p>10) rozumie zjawisko nowomowy; określa jego cechy i funkcje w tekście.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) odróżnia elementy stałe i fakultatywne przemówień;</p> <p>2) stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi (indukcyjne, dedukcyjne);</p> <p>3) rozpoznaje wywód o charakterze demagogicznym oraz metodę pytań podchwytliwych i sugerujących;</p> <p>4) rozróżnia ironię w zależności od celu: satyrycznego, parodystycznego, przejawu drwiny i sarkazmu.</p>

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none"> 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie; 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki; 3) reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska, wykazując sprzeczność wypowiedzi; 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji; 5) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, definicja, notatka syntetyzująca; 6) odróżnia streszczenie od parafrazy; funkcjonalnie stosuje je w zależności od celu wypowiedzi; 7) tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym; 8) stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu; wygłasza mowę z uwzględnieniem środków pozajęzykowych; 9) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawnocnieniu formułowanych sądów; 10) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: esej, interpretacja porównawcza, reportaż, felieton.</p>

IV. Samokształcenie. Uczeń:

<ol style="list-style-type: none"> 1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej m.in. przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska; 2) porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach; 3) korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej; 4) sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny, także źródeł elektronicznych; 5) dokonuje krytycznej selekcji źródeł; 6) wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi; 7) posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi (np. etymologicznymi, frazeologicznymi, skrótów, gwarowymi), także w wersji on-line; 8) wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny; 9) gromadzi i przetwarza informacje; 10) korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych; dokonuje wyboru źródeł internetowych z uwzględnieniem kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość; 11) wykorzystuje formę projektu w przygotowaniu i prezentowaniu oraz popularyzowaniu swoich zainteresowań i osiągnięć. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) sięga do literatury naukowej, aby pogłębiać swoją wiedzę przedmiotową; 2) włącza się w życie kulturalne szkoły, regionu.
---	--

VI. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

Program zawiera propozycje kryteriów oceny oraz metod sprawdzania osiągnięć ucznia pomagające w sposób rzetelny i zobiektywizowany ocenić jego wiedzę, umiejętności oraz aktywność na zajęciach.

Ocena ma realizować co najmniej jedną z funkcji: klasyfikacyjną, diagnostyczną, motywacyjną. Uczeń powinien mieć świadomość, że ocenia się nie jego osobę czy cechy charakteru, lecz stopień opanowania wymagań programowych oraz jakość wykonania zadania. Należy zawsze rozważyć, czy nauczyciel dysponuje wiedzą o predyspozycjach umysłowych ucznia, żeby wyrokować o jego możliwościach, zaangażowaniu i zachowaniu.

Nauczyciel, by zindywidualizować ocenianie, powinien stosować **różne formy oceny** – oceny opisowe, punktowe lub procentowe. Trudność ewaluacji polega na tym, że nauczyciel powinien znaleźć rozsądny kompromis między tendencją do obiektywizacji oceniania (np. sprawdzanie wiedzy za pomocą testów) a indywidualizacją, tak ważną szczególnie w przedmiotach humanistycznych. Ocena pozwala stawiać diagnozy, określać poziom przyswojenia wiedzy oraz umiejętności wymienionych w podstawie programowej, wskazywać niedociągnięcia i braki oraz sposoby ich uzupełnienia. Pełni więc funkcję zarówno dydaktyczną, jak i wychowawczą. Powinna być zatem rzetelna oraz – przede wszystkim – jawna. Ma mobilizować uczniów do poszerzania już zdobytej wiedzy, a także do opanowywania nowych umiejętności.

W programie *NOWE Ponad słowami* zaleca się głównie **ocenianie kształtujące**, które ma tę zaletę, że wskazuje mocne i słabe strony uczniów. Każda aktywność ucznia powinna być skomentowana przez nauczyciela w formie ustnej lub pisemnej. Uczeń powinien otrzymać **informacje zwrotną**, które wiadomości i umiejętności opanował, na czym ma się skoncentrować w dalszej pracy oraz w jaki sposób może rozwinąć swoje kompetencje. Bardzo ważnym elementem oceniania kształtującego jest przejrzysta informacja o **kryteriach oceniania**, która pomoże także w samoocenie. Nauczyciel jest zobowiązany ustalić jasne kryteria oceniania, przekazać je uczniom i – w razie wątpliwości – przedstawić dodatkowe wyjaśnienia. Może podać stałe kryteria oceniania wypowiedzi pisemnych i ustnych obowiązujące bez względu na formę literacką, powinien też podać szczegółowe kryteria oceniania poszczególnych form wypowiedzi. Punktem odniesienia powinny być materiały opracowane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną.

Ocenie mogą podlegać:

- prace klasowa w różnej formie (np. test, sprawdzian wiedzy, wypowiedź argumentacyjna);
- pisemne prace domowe;
- odpowiedzi ustne na lekcji (np. głos w dyskusji, prezentacja, wypowiedź na określony temat);
- praca samodzielna na lekcji (np. jednostkowa, grupowa);
- realizacja projektów.

Uczeń, z uwagi na wymagania stawiane przez współczesność, powinien być przygotowany do dłuższych, swobodnych i twórczych wypowiedzi ustnych. W ich ocenie można uwzględnić:

- pomysłowe, oryginalne opracowanie tematu;
- samodzielność opracowania zagadnienia;
- przejrzystość układu, kompozycję wypowiedzi;
- jasność i precyzję wyrażanych myśli;
- poprawność językową;
- bogactwo słownictwa;
- unikanie schematów i szablonów językowych;
- wystrzeganie się wyrazów i zwrotów modnych.

Przy ocenianiu semestralnych osiągnięć ucznia można wykorzystać poniższą charakterystykę.

Ocena niedostateczna (1)

Uczeń:

- nie zdobył podstawowych wiadomości określonych w podstawie programowej w zakresie wiedzy historycznoliterackiej;
- nie zna treści i problematyki lektur obowiązkowych;
- nie opanował podstawowych umiejętności redagowania wypowiedzi argumentacyjnych;
- nie ma elementarnej wiedzy o języku.

Ocena dopuszczająca (2)

Uczeń:

- ma fragmentaryczną wiedzę i podstawowe umiejętności określone w podstawie programowej;
- pobieżnie zna treść i problematykę lektur obowiązkowych wskazanych w podstawie programowej;
- rozpoznaje tylko podstawowe związki przyczynowo-skutkowe w zakresie wiedzy o kulturze;

- sytuuje w czasie i przestrzeni tylko najważniejsze wydarzenia literackie;
- odszukuje tylko najważniejsze informacje w tekście nieliterackim;
- objaśnia z pomocą nauczyciela znalezione informacje;
- posługuje się podstawowymi odmianami polszczyzny;
- dostrzega i koryguje niektóre typy błędów językowych;
- przedstawia przy pomocy nauczyciela wyniki swojej pracy w formie ustnej i pisemnej;
- redaguje z pomocą nauczyciela teksty własne.

Ocena dostateczna (3)

Uczeń spełnia wymagania na niższą ocenę, a ponadto:

- ma częściową wiedzę i spełnia podstawowe umiejętności określone w podstawie programowej;
- zna treść i problematykę większości lektur obowiązkowych wskazanych w podstawie programowej;
- wskazuje podstawowe wydarzenia literackie;
- przyporządkowuje wcześniej poznany tekst kultury (na podstawie konwencji, stylu, obyczaju oraz obrazu kultury materialnej) do określonej epoki literackiej;
- dokonuje elementarnej analizy porównawczej utworów;
- wykorzystuje znalezione informacje i przeprowadza analizę źródeł informacji;
- posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;
- dostrzega różne typy błędów językowych;
- przedstawia wyniki swojej pracy w formie ustnej i pisemnej;
- redaguje teksty własne;
- aktywnie słucha wykładu i potrafi go streścić;
- odróżnia fakty od opinii.

Ocena dobra (4)

Uczeń spełnia wymagania na niższą ocenę, a ponadto:

- ma podstawową wiedzę i umiejętności określone w podstawie programowej, posługuje się nimi w typowych sytuacjach;

- dobrze zna treść i problematykę lektur obowiązkowych wskazanych w podstawie programowej;
- samodzielnie dokonuje analizy i interpretacji wskazanego tekstu kultury w kontekście macierzystym;
- znajduje i porównuje informacje zawarte w różnych (nie tylko pisanych) źródłach;
- przeprowadza krytyczną analizę źródeł informacji;
- sprawnie posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;
- rozróżnia pojęcia błędu językowego i zamierzonej innowacji językowej, rozpoznaje i poprawia różne typy błędów językowych;
- samodzielnie przedstawia wyniki swojej pracy w formie ustnej i pisemnej;
- sprawnie redaguje teksty własne;
- aktywnie słucha wykładu, potrafi go streścić, w punktach zapisać najważniejsze tezy;
- odróżnia fakty od opinii, tworzy własne opinie.

Ocena bardzo dobra (5)

Uczeń spełnia wymagania na niższą ocenę, a ponadto:

- ma pełną wiedzę i opanował umiejętności określone w podstawie programowej, posługuje się nimi w różnych sytuacjach problemowych;
- szczegółowo zna treść i problematykę lektur obowiązkowych wskazanych w podstawie programowej;
- samodzielnie interpretuje tekst literacki w różnych kontekstach;
- hierarchizuje pod względem stopnia ważności wydarzenia literackie, uzasadnia swój wybór;
- przeprowadza rozmaite interpretacje tekstów kultury;
- samodzielnie ocenia wydarzenia kulturalne;
- samodzielnie przedstawia wyniki swojej pracy w formie ustnej i pisemnej;
- sprawnie redaguje teksty własne i cudze;
- aktywnie słucha wykładu, potrafi wykonać notatki w różnorodny sposób;
- formułuje własne opinie i konfrontuje je z innymi poglądami;
- aktywnie wykorzystuje swoją wiedzę na lekcji.

Ocena celująca (6)

Uczeń spełnia wymagania na niższą ocenę, a ponadto:

- ma pełną wiedzę historycznoliteracką i posługuje się nią w różnych trudnych sytuacjach problemowych;
- szczegółowo zna treść i problematykę lektur obowiązkowych wskazanych w podstawie programowej;
- czyta ze zrozumieniem trudny tekst literacki i samodzielnie go interpretuje;
- bezbłędnie podaje (na podstawie konwencji, stylu, obyczaju oraz obrazu kultury materialnej) czas powstania nowego tekstu kultury oraz jego powiązania z kontekstami: historycznym, filozoficznym i artystycznym;
- zauważa rozmaite interpretacje tekstów kultury i je ocenia;
- zna dodatkową literaturę krytyczną dotyczącą sztuki i wydarzeń kulturalnych, stosuje tę wiedzę w różnych sytuacjach problemowych;
- bezbłędnie posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;
- potrafi swoją wiedzą zainteresować innych;
- aktywnie wykorzystuje swoją wiedzę na lekcji.

Aby uczynić ten rozwój pełniejszym, należy budować takie sytuacje dydaktyczne, które dostarczą uczniowi narzędzia do **samooceny**. Ocena nauczyciela powinna współgrać z samooceną ucznia. W związku z tym warto zachęcić młodego człowieka do postawienia sobie pytań:

- co jest moją mocną stroną?
- jakie mam słabe punkty?
- co zostało dobrze opanowane, jakie mam jeszcze braki?
- z czym mam trudności?
- jakie są przyczyny tych trudności?
- czy lepiej piszę, czy też wypowiadam się?
- czy mam własne zdanie na temat zjawisk w kulturze i potrafię je uzasadnić?
- czy potrafię planować swoją pracę w zakresie przygotowania do pracy klasowej, syntezy semestralnej, egzaminu maturalnego?

Kolejne istotne elementy to częstotliwość oceniania i proporcje między ocenami za prace pisemne i za bardziej rozbudowane wypowiedzi ustne. Ze względu na zredukowaną liczbę godzin języka polskiego nie powinno się wprowadzać zbyt wielu podsumowujących prac klasowych. W ciągu semestru wskazane byłoby ocenić kilka prac domowych każdego ucznia. Warto zwrócić uwagę na to, by część prac domowych dotyczyła uczestnictwa w bieżącym życiu kulturalnym.

Ocenianie może ułatwić grupowa realizacja projektu edukacyjnego. Zadania wyznaczone poszczególnym zespołom będą okazją do praktycznego zastosowania zdobytych wcześniej wiadomości i umiejętności, co pozwoli w miarę wszechstronnie ocenić efekty semestralnej czy całorocznej pracy.

VII. Materiały dydaktyczne

Realizacja programu wymaga obudowy dydaktycznej, której najważniejszym elementem będzie podręcznik składający się z siedmiu części, zgodnie z wytycznymi MEN.

Program *NOWE Ponad słowami* wyznacza kierunki i sposoby nauczania. Realizacją przedstawionej koncepcji jest seria podręczników pod tym samym tytułem, które w harmonijny sposób łączą kształcenie literackie, kulturowe i językowe. Charakteryzują się przejrzystym, blokowym układem treści. W każdym rozdziale poświęconym danej epoce w dziejach literatury pojawia się siedem bloków pełniących określone funkcje, a ich regularna powtarzalność organizuje proces zdobywania oraz przyswajania wymaganej wiedzy i umiejętności, odpowiednio do możliwości poznawczych uczniów.

Blok 1. O EPOCE – najważniejsze informacje dotyczące nazwy, ram czasowych, tła historycznego, myśli filozoficznej oraz dokonań artystycznych danej epoki, uporządkowane w ramach kontekstów historycznego, społecznego, filozoficznego i kulturowego. Ta część podręcznika ma za zadanie pomóc uczniowi w kształceniu umiejętności wykorzystania kontekstów w interpretacji tekstów literackich.

Blok 2. TEKSTY Z EPOKI – na tę część składają się starannie dobrane utwory literackie lub ich reprezentatywne fragmenty ukazujące twórczość należącą do danego okresu historii literatury. Wybór tekstów podyktowany jest przede wszystkim

wytycznymi podstawy programowej, a także koniecznością przedstawienia spójnego, całościowego obrazu dokonań literackich omawianej epoki.

Blok 3. NAWIĄZANIA – blok ten obejmuje współczesne teksty literackie (w tym takie, po które uczniowie sami chętnie sięgają), dzieła sztuki oraz filmy, które podejmują problemy, tematy lub wątki obecne w tekstach z epoki. Celem tej części podręcznika jest pokazanie uczniowi powiązań intertekstualnych między literaturą dawną a współczesną oraz dialogowości kultury różnych epok, a także zapoznanie go z tekstami kultury innymi niż literackie.

Blok 4. KSZTAŁCENIE JĘZYKOWE – dotyczy zagadnień językowych wskazanych w podstawie programowej (gramatycznych, ortograficznych, zróżnicowania języka oraz komunikacji i kultury języka), powiązanych zazwyczaj z omawianą epoką.

Blok 5. TWORZENIE WYPOWIEDZI Z ELEMENTAMI RETORYKI – w tej części znalazły się tematy, które kształcą umiejętność budowania dłuższych wypowiedzi ustnych i pisemnych w różnych formach gatunkowych (np. przemówienia, wypowiedzi argumentacyjnej, rozprawki interpretacyjnej, szkicu interpretacyjnego, szkicu krytycznego), szczególny nacisk położony jest na rozwijanie kompetencji retorycznych ucznia.

Blok 6. WIESZ, UMIESZ, ZDASZ – podsumowanie – zawiera mapę myśli systematyzującą najważniejsze zagadnienia z epoki, zadania powtórzeniowe porządkujące wiedzę oraz zestawy zadań „Sprawdź się” do tekstów literackich i nieliterackich sprawdzające wiedzę i umiejętności pod kątem wymagań maturalnych

Według opisanego wyżej schematu będą konsekwentnie przekazywane treści nauczania (wyszczególnione przez podstawę programową) w kolejnych częściach serii:

klasa 1

część 1 – starożytność, średniowiecze

część 2 – renesans, barok, oświecenie

klasa 2

część 1 – romantyzm;

część 2 – pozytywizm

klasa 3

część 1 – Młoda Polska

część 2 – dwudziestolecie międzywojenne, wojna i okupacja

klasa 4

literatura współczesna (literatura lat 1945–1989 oraz

krajowa i emigracyjna literatura po 1989 r.)

Inne elementy serii NOWE *Ponad słowami* to:

- *Opracowanie lektur* – ciekawe materiały dla nauczyciela pomocne w omawianiu długich obowiązkowych utworów czytanych w całości. Znajdują się w nim m.in. testy dotyczące znajomości lektur, konspekty lekcji z kartami pracy, testy podsumowujące, przykładowe tematy wypracowań i atrakcyjne materiały multimedialne.
- *Multibook* – materiały multimedialne przedstawiające treści przedmiotowe w sposób atrakcyjny dla ucznia, m.in. filmy, animacje, pokazy slajdów, wspierające rozumienie utworów literackich oraz kształcenie umiejętności językowych i komunikacyjnych.
- *Maturalne karty pracy z dziennikiem lektur* – zestawy zadań uporządkowane według poszczególnych rozdziałów i bloków w podręczniku, umożliwiające pracę z różnymi typami tekstów (popularnonaukowym, literackim, ikonicznym),

stanowiące wsparcie w kształceniu kluczowych umiejętności wymaganych na maturze: interpretacji utworu literackiego, krytycznego czytania tekstu, kompetencji językowych i komunikacyjnych. Do publikacji dołączono dziennik lektur – syntetyczne notatki do samodzielnego uzupełnienia dotyczące wszystkich lektur obowiązkowych z zakresu podstawowego i rozszerzonego.

Załącznik

Lektura obowiązkowa	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
STAROŻYTNOŚĆ	
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Biblia</i>, w tym fragmenty <i>Księgi Rodzaju</i>, <i>Księgi Hioba</i>, <i>Księgi Koheleta</i>, <i>Księgi Psalmów</i>, <i>Apokalipsy wg św. Jana</i> • Jan Parandowski, <i>Mitologia</i>, część I • <i>Grecja</i> • Homer, <i>Iliada</i> (fragmenty) • Sofokles, <i>Antygona</i> • Horacy – wybrane utwory 	<ul style="list-style-type: none"> • Homer, <i>Odyseja</i> (fragmenty)
ŚREDNIOWIECZE	
<ul style="list-style-type: none"> • wybrane utwory polskiego średniowiecza, w tym: <i>Lament świętokrzyski</i> (fragmenty), <i>Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i> (fragmenty) • <i>Pieśń o Rolandzie</i> (fragmenty) • <i>Bogurodzica</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Dante Alighieri, <i>Boska komedia</i>

RENEZANS	
<ul style="list-style-type: none"> • Jan Kochanowski, wybrane pieśni, w tym: <i>Pieśń IX</i> ks. I, <i>Pieśń V</i> ks. II; tren IX, X, XI 	<ul style="list-style-type: none"> • Jan Kochanowski, <i>Treny</i> (jako cykl poetycki)
BAROK	
<ul style="list-style-type: none"> • William Szekspir, <i>Makbet</i> • Molier, <i>Skąpiec</i> • wybrane wiersze poetów epoki baroku 	<ul style="list-style-type: none"> • William Szekspir, <i>Hamlet</i>
OŚWIECENIE	
<ul style="list-style-type: none"> • Ignacy Krasicki, <i>Hymn do miłości ojczyzny</i> • Ignacy Krasicki, wybrana satyra 	
ROMANTYZM	
<ul style="list-style-type: none"> • Adam Mickiewicz, <i>Dziady</i> cz. III • Adam Mickiewicz, wybrane ballady, w tym <i>Romantyczność</i> • Adam Mickiewicz, <i>Oda do młodości</i>; wybrane sonety z cyklu <i>Sonety krymskie</i> oraz inne wiersze • wybrane wiersze: Cypriana Kamila Norwida, Juliusza Słowackiego, w tym <i>Testament mój</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Juliusz Słowacki, <i>Kordian</i> • wybrane utwory poetyckie z romantycznej literatury europejskiej • Cyprian Kamil Norwid, <i>Fortepian Szopena</i>
POZYTYWIZM	
<ul style="list-style-type: none"> • Bolesław Prus, <i>Lalka</i> • Fiodor Dostojewski, <i>Zbrodnia i kara</i> • Henryk Sienkiewicz, <i>Potop</i> (fragmenty) 	<ul style="list-style-type: none"> • realistyczna lub naturalistyczna powieść europejska (Honoré de Balzac, <i>Ojciec Goriot</i> lub Charles Dickens, <i>Klub Pickwicka</i>, lub Mikołaj Gogol, <i>Martwe dusze</i>, lub Gustaw Flaubert, <i>Pani Bovary</i>)

MŁODA POLSKA	
<ul style="list-style-type: none"> • Stanisław Wyspiański, <i>Wesele</i> • Władysław Stanisław Reymont, <i>Chłopi</i> (fragmenty) • Kazimierz Przerwa-Tetmajer – wybrane wiersze • Leopold Staff – wybrane wiersze 	
DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE	
<ul style="list-style-type: none"> • Stefan Żeromski, <i>Przedwiośnie</i> • Witold Gombrowicz, <i>Ferdydurke</i> (fragmenty) • Bolesław Leśmian – wybrane wiersze • Julian Tuwim – wybrane wiersze • Maria Pawlikowska-Jasnorzewska – wybrane wiersze • Józef Czechowicz – wybrane wiersze 	<ul style="list-style-type: none"> • Michaił Bułhakow, <i>Mistrz i Małgorzata</i> • Stanisław Ignacy Witkiewicz, <i>Szewcy</i> • Franz Kafka, <i>Proces</i> (fragmenty) • Bruno Schulz – wybrane opowiadania z tomu <i>Sklepy cynamonowe</i> • Julian Przyboś – wybrane wiersze
WOJNA I OKUPACJA	
<ul style="list-style-type: none"> • Hanna Krall, <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i> • Tadeusz Borowski, <i>Proszę państwa do gazu</i> • Gustaw Herling-Grudziński, <i>Inny świat</i> • Krzysztof Kamil Baczyński – wybrane wiersze 	-
LITERATURA LAT 1945-1989 KRAJOWA I EMIGRACYJNA	
LITERATURA PO 1989 R.	
<ul style="list-style-type: none"> • Albert Camus, <i>Dżuma</i> • George Orwell, <i>Rok 1984</i> • Sławomir Mrożek, <i>Tango</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Tadeusz Konwicki, <i>Mała apokalipsa</i> • Janusz Głowacki, <i>Antygona w Nowym Jorku</i>

<ul style="list-style-type: none"> • Marek Nowakowski, <i>Górą „Edek”</i> z tomu <i>Prawo prerii</i> • Andrzej Stasiuk, <i>Miejsce</i> z tomu <i>Opowieści galicyjskie</i> • Olga Tokarczuk, <i>Profesor Andrews w Warszawie</i> z tomu <i>Gra na wielu bębenkach</i> • Ryszard Kapuściński, <i>Podróże z Herodotem</i> (fragmenty) • Miron Białoszewski – wybrane wiersze • Zbigniew Herbert – wybrane wiersze • Czesław Miłosz – wybrane wiersze • Halina Poświatowska – wybrane wiersze • Tadeusz Różewicz – wybrane wiersze • Wisława Szymborska – wybrane wiersze 	<ul style="list-style-type: none"> • Sławomir Mrożek – wybrane opowiadanie • wybrany esej Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Zbigniewa Herberta • Czesław Miłosz, <i>Traktat moralny</i> (fragmenty) • Stanisław Barańczak – wybrane wiersze
--	---

Lektura uzupełniająca wskazana w programie <i>NOWE Ponad słowami</i>	
W każdej klasie obowiązkowo dwie pozycje książkowe w całości lub we fragmentach:	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
STAROŻYTNOŚĆ	
	<ul style="list-style-type: none"> • Platon, <i>Państwo</i> (fragmenty) • Arystoteles, <i>Poetyka</i> (fragmenty), <i>Retoryka</i> (fragmenty)
ŚREDNIOWIECZE	
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Dzieje Tristana i Izoldy</i> (fragmenty) 	
RENEZANS	

<ul style="list-style-type: none"> • Mikołaj Rej, <i>Żywot człowieka poczciwego</i> (fragmenty) • Jan Kochanowski, <i>Odprawa posłów greckich</i> • Piotr Skarga, wybrane kazanie 	<ul style="list-style-type: none"> • Tomasz Morus, <i>Utopia</i> (fragmenty)
BAROK	
<ul style="list-style-type: none"> • William Szekspir, <i>Romeo i Julia</i> 	
OŚWIECENIE	
	<ul style="list-style-type: none"> • Aldous Huxley, <i>Nowy wschodni świat</i>
ROMANTYZM	
<ul style="list-style-type: none"> • Johann Wolfgang Goethe, <i>Cierpienia młodego Wertera</i> (fragmenty), <i>Faust</i> (fragmenty) • George Byron, <i>Giaur</i> (fragmenty) • Adam Mickiewicz, <i>Dziady</i> cz. IV • Zygmunt Krasiński, <i>Nie-Boska komedia</i> • Aleksander Fredro, <i>Śluby panieńskie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Edgar Allan Poe, wybrane opowiadanie • Henryk Rzewuski, <i>Pamiętki Soplicy</i> (fragmenty)
POZYTYWIZM	
<ul style="list-style-type: none"> • Eliza Orzeszkowa, <i>Nad Niemnem</i> • Eliza Orzeszkowa, <i>Gloria victis</i> 	
MŁODA POLSKA	
	<ul style="list-style-type: none"> • Gabriela Zapolska, <i>Moralność pani Dulskiej</i>
DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE	
-	
WOJNA I OKUPACJA	

-	
LITERATURA LAT 1945-1989 KRAJOWA I EMIGRACYJNA LITERATURA PO 1989 R.	
<ul style="list-style-type: none"> • Józef Mackiewicz, <i>Droga donikąd</i> (fragmenty) • Tadeusz Różewicz, <i>Kartoteka</i> • Marek Nowakowski, <i>Raport o stanie wojennym</i> (wybrane opowiadanie) • Antoni Libera, <i>Madame</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Gustaw Herling-Grudziński, <i>Wieża</i> • Umberto Eco, <i>Imię róży</i>

Wybrane dzieła filmowe:

Agora, reż. Alejandro Amenábar

300, reż. Zack Snyder

Gladiator, reż. Ridley Scott

12 prac Asteriksa, reż. Ibert Uderzo, Pierre Watrin

Troja, reż. Wolfgang Petersen

Na wschód od Edenu, reż. Elia Kazan

Ostatnie kuszenie Chrystusa, reż. Martin Scorsese

Exodus: bogowie i królowie, reż. Ridley Scott

Noe: wybrany przez Boga, reż. Darren Aronofsky

Dekalog I, reż. Krzysztof Kieślowski

Monty Python i Święty Graal, reż. Terry Gilliam, Terry Jones;

Imię róży, reż. Jean-Jacques Annaud

Królestwo niebieskie, reż. Ridley Scott

Joanna d'Arc, reż. Luc Besson

Siódma pieczęć, reż. Ingmar Bergman

1492: wyprawa do raju, reż. Ridley Scott

Młyn i krzyż, reż. Lech Majewski

W komnatach Wolf Hall (serial), reż. Peter Kosminsky

Medyceusze: władcy Florencji (serial), reż. Nicholas Meyer, Frank Spotnitz

Królowa Margot, reż. Patrice Chéreau
Pentameron, reż. Matteo Garrone
Potop (Potop Redivivus), reż. Jerzy Hoffman;
Wszystkie poranki świata, reż. Alain Corneau
Zakochany Szekspir, reż. John Madden
Dziewczyna z perłą, reż. Peter Weber
Barry Lyndon, reż. Stanley Kubrick
Misja, reż. Roland Joffé
Szaleństwo króla Jerzego, reż. Nicholas Hytner
Braterstwo wilków, reż. Christophe Gans
Amadeusz, reż. Miloš Forman
Lawa. Opowieść o „Dziadach” Adama Mickiewicza, reż. Tadeusz Konwicki
Pan Tadeusz, reż. Andrzej Wajda
Świtez, reż. Kamil Polak
Świtezianka, reż. Julia i Mai Bui-Ngoc
Nosferatu Wampir, reż. Werner Herzog
Pan Turner, reż. Mike Leigh
Mary Shelley, reż. Haifaa Al-Mansour
Kształt wody, reż. Guillermo del Toro
Jaśniejsza od gwiazd, reż. Jane Campion
Bracia Karamazow, reż. Petr Zelenka
Nie ma nas w domu, reż. Ken Loach
Nad Niemnem, reż. Zbigniew Kuźmiński
Proxima, reż. Alice Winocour
Aż poleje się krew, reż. Paul Thomas Anderson
Ziemia Obiecana, reż. Andrzej Wajda
Całkowite zaćmienie, reż. Agnieszka Holland
Twój Vincent, reż. Dorota Kobiela, Hugh Welchman
Schylek dnia, reż. Laszlo Nemes
Wielkie piękno, reż. Paolo Sorrentino
Artysta, reż. Michel Hazanavicius
Kabaret, reż. Bob Fosse
Peaky blinders, reż. Otto Bathurst, Anthony Byrne, David Caffrey, Colm McCarthy, Tom Harper, Tim Mielants

Panny z Wilka, reż. Andrzej Wajda
Grand Budapest Hotel, reż. Wes Anderson
Dunkierka, reż. Christopher Nolan
Syn Szawła, reż. László Nemes
Wołyń, reż. Wojciech Smarzowski
Pianista, reż. Roman Polański
Jojo Rabbit, reż. Taika Waititi
Słodkie życie, reż. Federico Fellini
Lot nad kukułczym gniazdem, reż. Miloš Forman
Łowca androidów, reż. Ridley Scott
Forrest Gump, reż. Robert Zemeckis
Dzień świra, reż. Marek Koterski
Persepolis, reż. Vincent Paronnaud, Marjane Satrapi
Melancholia, reż. Lars von Trier
Sala samobójców. Hejter, reż. Jan Komasa
Przypadek, reż. Krzysztof Kieślowski

Wybrane dzieła teatralne:

H., reż. Jan Klata
Kordian, reż. Jan Englert
Dziady, reż. Konrad Swinarski;
Moralność pani Dulskiej, reż. Tomasz Zygadło
Iwona, księżniczka Burgunda, reż. Zygmunt Hübner
Ferdynand reż. Maciej Wojtyszko
Tango reż. Maciej Englert
Emigranci, reż. Kazimierz Kutz